

SAMU NAGY DÁNIEL

Vendéglősök a képviselők szolgálatában

Az Országház éttermei és üzemeltetőik

1902-ben tizenhét éves építkezés után elkészült az új Országház, ősztől már itt tartották üléseiket előbb a képviselők, majd a főrendek is. Steindl Imre, az Országház tervezője az épület középső részére helyezte azokat a helyiségeket, amelyeket mindkét Ház tagjai egyaránt használtak: ilyen volt a főemeleten elhelyezkedő étterem is.

Az eredeti tervek 1884-ben még három, egymástól elválasztott helyiséget tartalmaztak a később kialakított nagy étterem helyén, ebből kettő szolgált volna külön-külön a képviselők és a főrendek étkezőhelyiségeként, a harmadik pedig társalgó szoba lett volna.¹ Később változtattak a terveken, s egy rendkívül tágas, 36 méter hosszú, nyolc és fél méter széles, tíz és fél méteres belmagassággal rendelkező helyiséget létesítettek faburkolattal, kazettás falmennyezettel és nagyméretű falfestményekkel. A fény nagy, színes üveglapokon érkezett az étterembe, ahonnan egy a teremmel megegyező hosszúságú, Dunára néző loggiára is ki lehetett menni. Az ételek elkészítésére itt, a terem közelében nem volt mód, a friss fogások ételliften utaztak három szintet az alagsorban kialakított konyhából. Minthogy az éttermet kizárólag képviselők és főrendek használhatták,² az újságírók és a hivatalnokok számára külön étkezőhelyiséget alakítottak ki a nagy étterem mellett.

Az ideköltözés előtt harminchat éven át használt Sándor (ma Bródy Sándor) utcai régi országházban is üzemelt étterem, igaz, ott minden kisebb, szűkebb, kevésbé reprezentatív volt. Az étterem a földszintre került, s tizenkét kisebb-nagyobb asztal és egy kiszolgálópult képezte a kis helyiség berendezését. Kezdetben a választéka alapján inkább büfének nevezhetnénk, hiszen csak szeszesitalokat és hideg ételeket kínált. 1889-től azonban, amikor az étterem alatt, a pincében konyhát is berendeztek, már meleg ételekkel színesítették a választékot.³ Ha főztek, a meleg ételeket pincérek szolgálták fel, az italokat, pogácsákat, szendvicseket, sőt a szivarokat és cigarettákat azonban – a 19. század végén még korántsem megszokott módon – egy vagy két büféskisasszonytól lehetett kérni.⁴

¹ Országgyűlés Hivatala Műszaki Főosztály tervtára (a továbbiakban: OH MFT), VI-0015; *Az új Országház belseje*. Vasárnapi Újság, 1884. június 22. 397.

² Ezt a szabályt Bánffy Dezső, a képviselőház elnöke hozta 1894-ben, mert a képviselők nehezményezték, hogy az épületben sehol sem tudnak egymással zavartalanul társalogni. Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett országgyűlés Nyomtatványai. Képviselőházi irományok, 19. kötet. Budapest, 1894. 609. sz. A képviselőház elnökének jelentése idegeneknek a ház folyosói, előcsarnoka és más külhelyiségeibe való bejárására vonatkozó szabályzat tárgyában.

³ *A T. Ház. Fővárosi Lapok*, 1889. június 23.; *A restaurált Országház*. Pesti Napló, 1889. augusztus 30.

⁴ *A mi képviselőházunkról*. Ország-Világ, 1893. április 16.

Boldogtalan vendéglősök a boldog békeidők és az első világháború éveiben

Az étterem üzemeltetésére vendéglátásban jártas, már hírnevet szerzett szakemberrel kötött szerződést a képviselőház Háznapgyi Hivatala, amelynek feladatkörébe tartozott – sok egyéb mellett – az étterem működésének felügyelete is. Az 1890-es évek elejétől Drechsler Béla (1856–1927), a pesti, Vámház körút 12. alatti ún. mintavendéglő tulajdonosa és üzemeltetője lett a képviselőház vendéglőse.

Minden bizonnyal rangot jelentett a vendéglős szakmában a képviselőházi éttermet vezetni, ráadásul olyan kapcsolatokra tehetett szert így az illető, amelyek révén további megbízásokhoz juthatott. Érkeztek is Drechslerhez az újabb felkérések: 1892-ben a kormányzó Szabadelvű Párt klubjának egyik termében is vendéglőt rendezhetett be, majd 1896-ban a világiállítási városligeti helyszínén is nyithatott éttermet. Ugyanebben az évben azon a gőzhajón is ő gondoskodhatott az előkelő vendégek ellátásáról, amely az Al-Duna hajózhatóvá tételét biztosító Vaskapu-csatorna megnyitási ünnepségére indult.⁵ Azt is sikerült kijárnia, hogy a belvárosi Kossuth Lajos utca egyik bérházának udvarán kávéházat nyithasson.⁶ Mindeközben 1895-ig a Vámház körüti éttermét is megtartotta, s akkor is csak azért hagyott fel a vendéglő üzemeltetésével, mert átvette az Andrassy úton, az Operaházzal szemben levő kávéházat, amely irányítása alatt olyannyira kimagasló hírnévre tett szert, hogy később a kávéháznak otthont adó egész épületet – a Magyar Államvasutak nyugdíjintézeti palotáját – Drechsler-palotaként emlegették.⁷

Drechsler ügyelt arra, hogy az országházban a magas rangú vendégeknek külön is a kedvében járjon. A miniszterek számára saját poharakat készíttetett az illető arcképével, a poharakba pedig akár saját borait is tölthette, hiszen bortermelő volt, budafoki borospincéjében jelentékeny készlettel rendelkezett.⁸

Mindemellett a képviselőházi étterem forgalmával nem volt elégedett. Már 1891-ben megfogalmazta azokat a panaszokat, amelyeknek majd az utódai is rendre hangot adtak: a hosszú ülésszünetek alatt alig van bevétele, a forgalom az ülészakok idején is hektikus, nehéz kiszámítani, hogy egy-egy ülésnapon mennyi étellel kell készülnie. Igaz, bérleti díjat nem kellett fizetnie, mégis szerette volna, ha a képviselőház költségvetéséből rendszeres anyagi támogatásban – szubvencióban – részesítené, mintegy kompenzálná a kedvezőtlen körülményekért.⁹ Bár a Ház ezt a kérést nem teljesítette, egyes képviselők önkéntes alapon

⁵ *A Szabadelvű Pártnak Marasztaló helyiség a klubban.* Pesti Hírlap, 1892. november 29.; a világiállítási helyszínre: *Adós és hitelező.* Pesti Hírlap, 1896. június 7.; a Vaskapu-csatorna megnyitási ünnepségére: *Drechsler a Vaskapunál.* Vendéglősök Lapja, 1896. október 20.

⁶ *Szabad-e udvarban kávéházat nyitni?* Pesti Hírlap, 1897. január 22.; Az udvari kávéházat 1901-ig működtette, akkor azonban eladta. *Üzleti hírek.* Magyar Vendéglős- és Kávés-ipar, 1901. október 15.; *Üzlet-átvétel.* Pesti Hírlap, 1901. október 18.

⁷ *Az Andrassy úti kávéház történetéhez: Egy budapesti kávéház regénye.* Az Est, 1937. március 11. A Vámház körüti vendéglő bérbé adásához lásd a bérleti szerződést: Budapest Főváros Levéltára (a továbbiakban: BFL), VII.173.a – Gászner Béla közjegyző iratai, 1895/886.

⁸ A poharakhoz: *Baross Gábor pohara.* Fővárosi Lapok, 1892. július 15.; *Deák- és Kossuth-relikviák a Parlamenti Muzeumban.* Pesti Hírlap, 1928. január 1. Borkészletét lásd BFL, VII.173.a – Gászner Béla közjegyző iratai, 1893/3815.

⁹ Drechsler Béla vendéglős kérvénye a házelnökhöz. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (a továbbiakban: MNL OL), K 15. 7. cs. A gazdasági bizottság L. ülése, 1891. július 13. 514. melléklete. Idézi: Cieger András: *Mindennapok a Tisztelt Házban. A nagypolitikai társadalomtörténete (1865–1918). Kutatási program.* In: Ifj. Bertényi Iván et al. (szerk.): *Rendiség és parlamentarizmus Magyarországon. A kezdetektől 1918-ig.* Budapest, 2014. 415.

tetszőleges összegekkel segélyezték Drechslert.¹⁰ Később a vendéglős azt kérte a képviselők-től, hogy általányt fizessenek, cserébe ő az erre vállalkozókat mindennel ellátja, „amit szemük-szájuk megkíván”.¹¹ Ez a megoldás sem bizonyult azonban életképesnek.

1902 őszén tehát átköltöztek a képviselők, a főrendek s velük együtt a hivatalok és a könyvtár is az új Országházba. Drechsler itt is vállalta az étterem, illetve immár éttermek vezetését, mert magától értetődően az újságírók külön éttermét is készült üzemeltetni.¹² A sajtó az év augusztusában már arról számolt be, hogy a nagy étterem falfestményei is elkészültek. A két oldalfalra Körösfői Kriesch Aladár (1863–1920) egy vadász- és egy halászszeletet festett, utalva ezzel a magyarok korai történetének két alapvető élelemszerzési tevékenységére. A hosszanti falszakasz festményein Spányi Béla (1852–1914) öt magyar várat – Vajdahunyad, Visegrád, Trencsén, Árva és Klissza – örökített meg. A mennyezet három fal-képen Tardos-Krenner Viktor (1866–1927) ábrázolta az aratás, a szüret és a bőség allegóriáit. A terem tíz kijáratából a középben lévő a kupolacsarnokba, a hosszanti oldal két másik kijáratra az újságírók éttermébe, illetve a főrendek társalgójába, az oldalsó két-két kijárat közül mindkét oldalon az egyik egy-egy kis tálalóhelyiségbe vezetett, a másik mögött egy-egy kis lépcsőház húzódott. A további három kijárat a dunai kilátást biztosító teraszra vezetett.

A több étterem a személyzet gyarapítását igényelte Drechslertől, új pincérek mellett a büféskisasszonyok számát is háromra emelte. 1902. október 8-án, amikor a képviselőház első ülését tartotta az új Országházban, a fogyasztás a következő volt:

Ételek:	Italok:
230 pár tormás virsli	77 liter bor
136 adag borjúpörkölt	56 liter sör
100 adag marhagulyás	36 pohár konyak
90 adag különféle vadpecsenye	27 pohár sherry
56 adag borjútüdő	20 pohár szilvórium
48 adag pacal	15 üveg pezsgő
40 adag sóbafőtt ¹³	20 üveg ásványvíz ¹⁴
23 adag tengeri rák	
13 adag lazac	
3 adag csirkesült	

Mindemellett nagy kereslet mutatkozott a dohányáruk iránt, ezeket egy trafikos hölgy árusította a nagy étteremben.¹⁵

Drechslert azonban ez az egyszer-egyszer kimagasló forgalom nem győzte meg arról, hogy az új épületben a vállalkozás a vágyott szubvenció nélkül jövedelmező lesz. Már a költözés utáni napokban, azaz az első kínálózó alkalommal beadta a felmondását. Ekkor ugyanis Apponyi Albert képviselőházi házelnök azt követelte, hogy állítólagos helytelen magaviseletük miatt bocsássa el a büféskisasszonyokat. Végül ezúttal még sikerült Drechslert

¹⁰ Képviselőházi irományok, 1892. 9. kötet. 317. sz. A Számvizsgáló bizottság jelentése az 1892. évi július hó 1-től ugyanaz évi december hó 31-ig vezetett pénztári számadás megvizsgálása tárgyában, 1893. március 2.

¹¹ *Parlamentek étvágya*. Pesti Napló, 1897. január 16.

¹² *Az új parlament*. Magyarország, 1902. augusztus 3.

¹³ Erdélyi étel, húsvésben megfőtt hús megsózva, többnyire valamilyen mártással tálalva.

¹⁴ *A t. Ház gyomra*. Pesti Napló, 1902. október 10.

¹⁵ *A saison vége*. Pesti Hírlap, 1904. augusztus 7.

maradásra bírni, s egy büféskisasszonyt is megtarthatott – a rossz nyelvek szerint a legidősebbet.¹⁶ 1904 októberében azonban Drechsler véglegesen szerződést bontott a Házzal, mert az év nagy részében mérsékelt volt a forgalom, másfelől egyre több bejegyzés került az étterem panaszkönyvébe.¹⁷ Gyakran kaptak a vendégek kihűlt ételt, mert a fogásoknak túl hosszú utat kellett megtenniük az alagsori konyhából, mire az asztalra kerültek. Hiába kérte Drechsler, hogy az étterem mellett beállíthassanak egy kályhát az ételek felmelegítéséhez, a szellőzés megoldatlansága miatt nem kapott rá engedélyt.¹⁸ Az is nehézséget jelentett, hogy az ülések közötti rövid szünetekben a képviselők és az újságírók egyszerre érkeztek az éttermekbe, amelyek nem voltak képesek ekkora tömeget gyorsan kiszolgálni.¹⁹

Drechsler utódja, Förster Konrád (1859–1941) szintén jó nevű vendéglős volt, aki 1893 óta a Váci körút (ma Bajcsy-Zsilinszky út) és az Alkotmány utca sarkán álló Alkotmány vendéglő tulajdonosa.²⁰ Később, 1911-ben az Erzsébet körúton, a Royal Orfeummal szemben nyitotta meg Hétvezér sörözőjét, majd pedig a Boráros téren, illetve a Császárfürdő kertjében is bérelt vendéglőt.²¹ Országközi szereplése azonban rövid életűnek bizonyult, öt hónap után, 1905 márciusában egyszerűen bezárta az éttermet, a képviselők ellátás nélkül maradtak.²² A politikában mozgalmas öt hónap volt ez. Az ellenzéki jogosultságok szűkítését célzó házszabály-módosítás zsebkendőszavazás néven elhíresült botrányos elfogadása politikai válsághoz, majd a Ház feloszlatásához és új választások kiírásához vezetett – mindez hosszú ülészüneteket és csekély forgalmat jelentett a vendéglős számára. Förster is hasztalan folyamodott szubvencióért, hogy az ülészünetek miatt kieső forgalomért a Ház kompenzálja. Így a pincéreket sem tudta fizetni, akik emiatt testületileg fordultak a háznagyhoz panaszuk orvoslásában bízva.²³

A képviselőház Háznagy Hivatala ezúttal nyílt pályázatot hirdetett.²⁴ Nagy Ferencet választották a pályázók közül, akinek az Andrassy út 80. alatt, a Kodály köröndnél működött a „Magyar bikához” címzett vendéglője.²⁵ A folytatódó kormányválság s vele együtt a hosszú ülészünet hamar nehéz helyzetbe hozta Nagy Ferencet is. 1905 októberében ő is tollat ragadott és 5000 koronát kért kárpótlásul az őt ért anyagi veszteségekért.²⁶ Ekkorra azonban már súlyos pénzzavarba jutott, Andrassy úti éttermének ingóságait az év júliusában és októberében is árverés alá bocsátották. Novemberben le is tartóztatták őt, mert fizetésképtelen-

¹⁶ *Hölgyek a buffetben.* Székely Nemzet, 1902. október 29. Két hölgy nevét is ismerjük: Annuska és Pap Mariska. Az utóbbi kalandos élettörténetéhez: *Amerikai levél.* Pesti Hírlap, 1909. június 18. A lemondáshoz: *Drechsler Béla lemondása.* Szatmári Friss Újság, 1902. október 18.; *Az első lemondás.* A Hét, 1902. október 19.

¹⁷ *Kis esemény a nagy Házban.* Magyar Nemzet, 1904. október 15.

¹⁸ *Sztrájk a képviselőházban.* Az Újság, 1905. április 5.

¹⁹ *A képviselőház étkezője.* Budapesti Hírlap, 1905. április 5.

²⁰ *Tízéves jubileum.* Magyar Vendéglős- és Kávés-ipar, 1903. május 1.

²¹ A Hétvezérhez: *Hirdetés.* Magyarország, 1911. szeptember 17.; a Boráros téri vendéglőhöz: *Üzleti hírek.* Vendéglősök Lapja, 1914. november 5.; a Császárfürdő kertjéhez: *Hirdetés.* Budapesti Hírlap, 1916. június 11.

²² *Sztrájk a képviselőházban.* Az Újság, 1905. április 5.

²³ *A válság és a pincérek.* Független Magyarország, 1905. március 10.

²⁴ *Pályázati hirdetés.* Magyarország, 1905. március 12.

²⁵ *Vendéglőátvétel.* Vendéglősök Lapja, 1905. április 20.

²⁶ MNL OL K2 B.XIII. 4-5. Étterem, posta.

sége miatt nem tudta visszafizetni elbocsátott pincéereinek az általuk letett kauciót.²⁷ Bevett szokás szerint ugyanis a pincéreknek alkalmazásuk kezdetén kauciót kellett letenniük, amely az étterem tulajdonosának vagy bérlőjének biztosítékot jelentett arra az esetre, ha a pincére nem tudott volna elszámolni a bevétellel, netán megszökött volna vele. A pincérnek azonban felmondáskor visszajárt ez az összeg. Négy elbocsátott pincére jelentette fel Nagyot, összesen mintegy 2000 koronát követeltek tőle. A bíróság előtt 1905 decemberében azzal védekezett, hogy ő a képviselőház elnapolásának áldozata. Tettéért mindenesetre hat heti fogházra ítélték.²⁸

Az országházi éttermet 1905 végén Kelló Vilmos (1858–1920) – azaz három év leforgása alatt már a negyedik vendéglős – vette át, aki Kelenföldön, a mai Szent Imre kórház helyén álló Erzsébet Sósfürdő mellett, a Mohai út 8. szám alatt üzemeltette a „Fészek” halászcserjét, de emellett jelentős szerepet vitt Kelenföld közéletében is.²⁹ Kelló elhozta a vágyott stabilitást, hiszen majdnem hét éven keresztül, 1905 és 1912 között üzemeltette a képviselők és az újságírók étkezdéit.

Időszakának elején, 1906-ban állították össze a Képviselőház hivatalainak szolgálati szabályzatát, s ez magától értetődően tartalmazott rendelkezéseket az éttermekre vonatkozóan is. A Háznagy Hivatal feladata volt gondoskodni arról, hogy egy megbízható vendéglős ott ebédet, esetenként hideg ételeket szolgáltasson, és az étteremmel kapcsolatos panaszokat is ez a hivatal vizsgálta ki. Ellenőrizhette az ételek árait, minőségüket és a kiszolgálást is. A konyha és az étterem tisztán tartását azonban már a Gazdasági Hivatal felügyelte. A vendéglő üzemeltetőjének a hivatalnokok és újságírók éttermében olcsóbban kellett adnia az ételeket, de a minőségen nem ronthatott. A dohányárus jogosult volt a cigaretták és szivarok mellett okmánybélyegeket is árusítani. Az is kiderül a szabályzatból, hogy a Ház tisztviselői, gyakornokai is beléphettek a képviselők éttermébe, ám csak egy képviselő társaságában étkeztek ott.³⁰ Az élelmiszerek hűtéséhez szükséges jeget Kelló a Gazdasági Hivaltaltól kapta, de 1906-ban a háznagy sokallotta a konyha jégfogyasztását, s egy jégsekreány azonnali beszerzését javasolta.³¹

A vendéglős ugyanazokkal a nehézségekkel küzdött, mint elődei. Időről időre megújította a házelnök felé szubvenció iránti kérvényét. 1906-ban írt folyamodványában a képviselőházi ülések időtartamának és látogatottságának kiszámíthatatlanságára panaszkodott, s hogy az ételek ebből következően gyakran a nyakán maradtak. A konyha és az étterem közötti jelentős távolság miatt sokáig kellett a vendégeknek várakozniuk, mire a rendelt ételeiket felszolgálták, sőt gyakran már ki is hűlt az étel, amikor az asztalra került. Azzal is érvelt, hogy Európa más törvényhozásaiban is elterjedt a képviselőházi étkezdék anyagi támogatása. 1909-ben azzal érvelt, hogy akkor is fizetnie kell alkalmazottait, amikor nincs ülés, s emiatt csak ráfizet a vállalkozásra. Azzal példálózott, hogy Budapesten a kaszinókban működő éttermek

²⁷ Az árverésekhez: *Árverések a fővárosban*. Pesti Hírlap, 1905. július 28.; *Árverések a fővárosban*. Pesti Hírlap, 1905. október 26. Nagy Ferenc letartóztatásához: *Letartóztatott vendéglős és főpincér*. Magyar Nemzet, 1905. november 10.

²⁸ *A képviselőhöz elnapolásának áldozata*. Pesti Napló, 1905. december 31.

²⁹ *Ránduljunk a zöldbe!* Vendéglősök Lapja, 1908. május 5. Tagja volt a kelenföldi népszerűítő szövetségnek, a kerületi választmányának, sokat tett az árvák segítése ügyében (egyiküket örökbe is fogadta), és különös gonddal ápolta a Sósfürdő környékének ügyeit. *Hírek*. Budai Napló, 1920. február 14.

³⁰ Az 1906. évi május hó 19-ére hirdetett országgyűlés Nyomatványai. Képviselőházi irományok, 35. kötet. Budapest, 1909. 1197. sz. Szolgálati szabályzat a képviselőház hivatalai részére és az azzal kapcsolatos ügyrendek, illetőleg utasítások.

³¹ Országgyűlés Hivatala Gazdasági igazgatóság irattára (a továbbiakban: OH GII) 1906/146.

is kapnak szubvenciót annak ellenére, hogy ők az utcáról betérő vendégeket is kiszolgálhatják, míg erre az országközi vendéglősnek nincs módja.³²

1910-ben úgy tűnt, törekvéseit siker koronázza, mert a képviselőház Gazdasági Bizottsága, mely a Ház saját költségvetését előzetesen tárgyalta, hajlott arra, hogy az éttermet évi 10 000 koronával támogassa, de meghívásos pályázatot szándékoztak kiírni, hogy a legjobb ajánlatot tevő pályázót bízzák meg az étterem további vezetésével.³³ Kellő pályázatában leírta, hogy személyzete összesen 16 főből áll, s már több ezer koronát kellett ráfizetnie erre a vállalkozására, ám bizakodóan tekintett a szubvencióra, s azt ígérte, hogy annak fejében legjobb szállítja az árakat, és 3 koronáért ötfogásos menüt ad.³⁴ A sajtó a készülő intézkedést ostorozta, arra hivatkozva, hogy amikor ekkora szegénység és nyomor tapasztalható mindenfelé az országban, nem lehet azért állami támogatásban részesíteni a képviselők éttermét, hogy olcsóbb és változatosabb ételeket kínáljon.³⁵ A képviselők is meghallották ezeket a hangokat, és a közvélemény rosszallásától tartva a plenáris ülésen elutasították a Gazdasági Bizottság javaslatát.³⁶ Kellő ugyanakkor maradhatott a képviselőház vendéglőse.³⁷

Saját veszteségei mérséklésére megpróbálkozott azzal is, hogy olyan főpincért alkalmaz, aki vállalja, hogy maga alkalmazza a többi pincért, és a fizetésükről is maga gondoskodik. Amikor azonban 1908 februárjában a főpincér már egyáltalán nem tudott fizetést adni a három pincérének, azok Kellőhoz fordultak. Mivel ő sem fizetett, a pincérek egyszerűen beszüntették a munkát, s helyettük aznap a Ház teremőreinek kellett beugraniuk és felszolgálniuk.³⁸

Mínthogy a képviselők rendre elégedetlenek voltak az étterem szolgáltatásainak színvonalával, de a szubvenciót mint megoldást elvetették, a házelnök 1911 októberében levelet írt a képviselőházi pártok elnökeinek. Ebben azt kérte: érjék el, hogy képviselőik évente 20-20 koronával járuljanak hozzá az étterem költségeihez oly módon, hogy ezt az összeget levonnák a járandóságukból.³⁹ A képviselők elvileg nem zárkoztak el a támogatásnak ettől a formájától, mert színvonalasabb ellátást reméltek általa. Gyakori panaszuk volt, hogy egy-egy hosszabb ülésnapon hamar elfogyott az étel, a kései órákon a vendéglős már rendre kifogyott a készleteiből.⁴⁰ Végül azonban ebből a támogatási formából sem lett semmi.

Ehelyett 1912-ben új pályázatot írtak ki a vendéglő üzemeltetésére, abban bízva, hogy lesz, aki szubvenció nélkül is vállalkozik a feladatra, s vállalja a magas színvonalú kiszolgálást és az állandó rendelkezésre állást. Váratlanul sok, összesen 26 pályázat érkezett, a győztesek Frey Gyula, a Szent Lukács fürdő vendéglőjének vezetője és Czipóth József lettek. Közös pályázatukban vállalták, hogy nem igényelnek a Háztól anyagi hozzájárulást, amennyiben nyilvános szabadtéri éttermet nyithatnak a nyári hónapokban a Duna-parti oldalon levő árkádok

³² MNL OL K2 B.XIII. 4-5. Étterem, posta.

³³ Az 1910. évi június hó 25-ére hirdetett országgyűlés Nyomtatványai. Képviselőházi irományok, 5 kötet. Budapest, 1911. 78. sz. A gazdasági bizottság jelentése némely átalakítás s az étterem további kezelése tárgyában, 1910. augusztus 1.

³⁴ MNL OL K2 B.XIII. 4-5. Étterem, posta. Összehasonlítául: özvegy Sárhánné Akácfa utcai vendéglőjében ugyanekkor 2 koronáért lehetett egy csirkepörköltből és túrós csuszából álló menüt kapni. *Társas vacsora*. Magyar Lakatosmesterek Lapja, 1910. február 27.

³⁵ *A politikai helyzet*. Magyarország, 1910. augusztus 2.

³⁶ *Az 1910. évi június hó 25-ére hirdetett országgyűlés Nyomtatványai. Képviselőházi Napló*, 1. kötet. Budapest, 1910. 554. 29. országos ülés, 1910. augusztus 2.

³⁷ *A parlament vendéglőse*. Fogadó, 1910. augusztus 15.

³⁸ *Pincérsztrájk a Házban*. Az Újság, 1908. február 25.

³⁹ MNL OL K2 B.XIII. 4-5. Étterem, posta.

⁴⁰ *A képviselőház büfféje*. Budapesti Hírlap, 1912. január 14.

alatt.⁴¹ Vállalták azt is, hogy a magas minőség és az állandóan széles választék mellett 1 korona 50 filléért menüt szolgáltatnak a ház tisztviselőinek és az újságíróknak.⁴²

1912. május elején meg is nyílt az új étterem az Országház árkádjai alatt, dunai kilátással. A magyar és a francia konyha alapján állították össze a választékot, Berthold Silving osztrák zenészt és zenekarát is szerződtették, akik délután és este is játszottak. A napsütés ellen nagy vászonernyőket feszítettek ki az árkádok oszlopai közé, az asztalok alá vörös szőnyeget terítettek.⁴³ Délszaki növényeket – ciprusokat, pálmákat, fikuszokat, nagy kaktuszokat – is kihelyeztek, este lámpákkal biztosítottak nappali fényt.⁴⁴ A képviselők számára külön asztalokat biztosítottak, ahol 2 koronáért ötfogásos ebédet szolgáltak fel, egy deciliter borért 10 fillért kértek, míg a többi vendég már egy sertéskarajért 2 korona 40 fillért, egy deciliter borért 20 fillért tartozott fizetni.⁴⁵

A vállalkozás sikerét azonban több esemény is beárnyékolta. Néhány héttel a nyitás után, május 28-án este valaki pokolgépet robbantott fel az étterem közvetlen közelében, amely ugyan emberéletben nem tett kárt, csak néhány üveg tört be és vakolat hullott alá, az étterem hírnevének nem kedvezett.⁴⁶ Júniustól kezdődően pedig ismét botrányos jelenetek zajlottak a képviselőház ülésein, egyre több ellenzéki képviselőt zártak ki az ülésekről, majd amikor már az épületbe sem engedték be őket, Tisza István házelnök rendőrkordonnal záratta körül az épületet. Ezzel a nyilvános étterem megközelítése is lehetetlenné vált. Közben a képviselő éttermében is botrány robbant ki. A főpincér ugyanis arra panaszkodott, hogy sok képviselő fizetés nélkül távozott, amikor megszólalt a szünet végét jelző csengő. Az indiszkrécio miatt másnap helyreigazítást tettek közzé, cáfolták a történeteket, és elbocsátották az állítólag megkárosított főpincért.⁴⁷

Nyilván a történetektől sem függetlenül júliusban Frey Gyula kiszállt a vállalkozásból, Czipóth egyedül üzemeltette tovább az éttermeket.⁴⁸ Első intézkedésként csökkentette az árakat, hogy megpróbálja a korábinál szélesebb rétegeket is vendégként megnyerni.⁴⁹ Összel a szabadtéri éttermet ugyan be kellett zárnia, kapott azonban helyiséget a Háztól az alagsorban, a konyha mellett, ahol folytathatta a külső vendégek kiszolgálását.⁵⁰ Az ellenzéki képviselők tömeges kizárása miatti zavargások azonban folytatódtak, s ez nem kedvezett a forgalomnak. Megtörtént az is, hogy a kizárt képviselők az étterem konyháján keresztül próbáltak meg bejutni az Országházba, de nem jártak sikerrel.⁵¹ A forgalom fellendítése reményében Czipóth decemberben a híres szegedi szakácsnőt, Bálóné Gajdácsi Juliannát szerződtette

⁴¹ *Az Országház buffetje.* Vendéglősök Lapja, 1912. március 20.; *Az Országház étkezője.* Budapesti Hírlap, 1912. március 17.

⁴² *Az Országház, mint Caffé-Restaurant.* Pesti Hírlap, 1912. március 17.

⁴³ *A képviselőházi kávéház és étterem megnyitása.* Az Újság, 1912. május 5.

⁴⁴ *Bombamerénylet a parlament ellen.* Pesti Napló, 1912. május 29.

⁴⁵ *Az árkádok alatt.* Pesti Napló, 1912. május 11.

⁴⁶ *Bombamerénylet a parlament ellen.* Pesti Napló, 1912. május 29.

⁴⁷ *Bliccelnek a mungók.* Népszava, 1912. június 20.; *Bliccelnek a mungók – helyreigazítás.* Népszava, 1912. június 23.

⁴⁸ *Hirdetés.* Budapesti Hírlap, 1912. július 9.

⁴⁹ *Hirdetés.* Budapesti Hírlap, 1912. július 19.

⁵⁰ *Hirdetés.* Budapesti Hírlap, 1912. október 25.

⁵¹ *Újra fegyveres kordon a Ház előtt.* Pesti Hírlap, 1912. november 28.

vendégszakácsként, akinek a specialitásai közé tartozott a harcsás káposzta, a túrós tészta, a csirkepörkölt és természetesen a szegedi halászlé.⁵²

Az ellenzéki képviselőkkel szemben alkalmazott kemény szankciók következtében állandóultak az erőszakos jelenetek, ezért 1912 folyamán a rendőrség folyamatos szolgálatot látott el a Házban (a képviselőházi őrség csak 1913 májusában kezdett működni). Czipóth vállalta, hogy a szolgálatban levő rendőrök számára 40 krajcárért – azaz 80 fillérért – biztosít meleg ebédet.⁵³

1913 márciusára – azaz egy évvel a megbízatás elnyerése után – Czipóth is eljutott oda, mint elődei: panaszlevelet juttatott el a képviselőház vezetéséhez. Mint írta, „hosszú hónapok óta minden forgalom nélkül, kamatoztatlanul hever az üzletembe befektetett nagytőke. S a forgalom hiánya nem az én hibámból állott elő, mert még most is, amikor már mindeleből kifogytam, a fővárosi legelső rangú szállodák niveau-ján tartom a konyhámat.”⁵⁴ A képviselőházi ülések száma ezekben a hónapokban valóban jelentősen csökkent, 1912 szeptemberében és októberében mindössze két-két ülésnapon gyűltek össze a képviselők, azután november végétől karácsonyig folyamatosan üléseztek, majd 1913 januárjában és februárjában már ismét csupán három-három napra ültek össze. Mindemellett a felállított rendőrkordonok alatt is megközelíthetetlené vált a nyilvános étterem. A képviselőház hivatala ekkor már maga is egyetértett azzal, hogy valamilyen pénzügyi segítséget nyújtania kell, ezért időről időre kölcsönadtak néhány száz koronát Czipóthnak.⁵⁵ Majd az év folyamán a Ház vissza nem térítendő támogatást is folyósított a vendéglősnek összesen 3000 korona értékben.⁵⁶

1913 májusában ismét megnyithatott az árkádok alatti étterem, immár kibővítve az alagsori étkezőhelyiséggel. Ezúttal 2 korona 50 fillérért és 3 koronáért kínáltak a nagyközönségnek ötfogásos menüt, a hangulatról pedig estéknként cigányzene gondoskodott.⁵⁷ Az év nyarán nagy bevételt remélt Czipóth abból, hogy kétszáz terítékes ebédre kapott megbízást, a Női Választójogi Világkongresszus – zömében hölgy – résztvevőit kellett vendégül látnia. A kongresszus tagjai végül kétszáznál jóval nagyobb számban jelentek meg az étteremben, így nagyon nehezen bírta a személyzet a vendégeket kiszolgálni, ráadásul a főpincér számításai szerint sokan fizetés nélkül távoztak, melynek következtében majdnem 600 korona kár keletkezett.⁵⁸

1914 márciusában már ismét a képviselőház plenáris ülése elé került az étterem rendszeres szubvencionálásának kérdése. Beöthy Pál házelnök érvelésében a régóta hangoztatott panaszokból indult ki, melyek szerint mind a kiszolgálás, mind az ételek minősége hagnak

⁵² *Bálóné felmondott.* Pesti Hírlap, 1912. december 13. Bálóné ekkoriban már régen Pesten főzött különböző vendéglőkben, 1912-ben éppen a ferencvárosi Ráday utcában. *Bálóné.* Az Újság, 1912. október 27. Czipóth 1914 márciusában még egyszer meghívta a szakácsnőt, akkor malacpaprikást, töltött káposztát, halpaprikást és túrós csuszát készített a képviselőknek. *Bálóné a képviselőházban.* Budapesti Hírlap, 1914. március 12.

⁵³ MNL OL K2 B.XIII. 4-5. Étterem, posta.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ *Jelentés az 1913. évi zárszámadásról.* Budapest, 1914. 57.

⁵⁷ *A képviselőházi étterem és kávéház megnyílt.* Az Újság, 1913. május 1.

⁵⁸ *Nem fizetnek a feministák.* A Nap, 1913. június 20.; *A feminista világkongresszus.* Délmagyarországi, 1913. június 21.; *Esti levél. A nő-kongresszus haszna.* Pesti Hírlap, 1913. június 22.

kívánni valót maguk után, s ahhoz, hogy a színvonalat emelni lehessen, támogatni kell az étterem működését. A képviselők ezúttal hozzájárultak a kérés teljesítéséhez.⁵⁹

Éppen ez idő tájt azonban más problémák is adódtak Czípóthtal. Az Országház körül szolgálatot tevő rendőrszemek ugyanis arról tettek bejelentést, hogy a vendéglős éjjel is nyitva tartja a ház Duna-parti, árkados oldalán az egyik ajtót – ami biztonsági kockázat –, s ezen az ajtón éjfél után nemcsak az éttermi alkalmazottak érkeztek az épületbe, de hölgyvendégek is. Állításuk szerint maga Czípóth is az Országházban aludt.⁶⁰

A viszony mindent egybevetve lassan megromlott Czípóth és a Ház vezetése között. Hiába egyeztek bele a képviselők is abba, hogy a vendéglős számára támogatást folyósítsanak, a pénz még májusban sem érkezett meg hozzá. Czípóth emellett arról is tudomást szerzett, hogy a házelnök már más vendéglősökkel tárgyal az éttermek esetleges átvételéről. Türelmet vesztette, s kártérítést követelve perrel fenyegette megbízóit. Azt állította, hogy az elmúlt két év politikai viszonyainak áldozata, mert a hosszú ülészsünetek s még inkább az Országház köré vont kordon vállalkozása sikerének előre nem sejthető akadályai voltak.⁶¹ Az ügy végére az első világháború kitörése tett pontot, Czípóthnak is be kellett ugyanis vonulnia, 1914 decemberében pedig már a háborús sebesültek listáján szerepelt.⁶²

A világháború viszonyai közepette a korábbiaknál is hosszabb ülészsünetek következtek, s a nyilvános Duna-parti étterem is bezárt.⁶³ 1915-ben már a képviselők étterme sem üzemelt, a terem az Országházban rendezett nagyszabású hadegészségügyi kiállítás egyik helyszínéül szolgált.⁶⁴ Mindezek ellenére sikerült a Háznak új vendéglóst találnia Kovács Emil Mátyás személyében, aki kiterjedt vállalkozásai révén biztos anyagi háttérrel rendelkezett: a belvárosi Ferenciek terén volt csemegeüzlete, annak közelében, a Curia utcában étterme, s mindemellett kibérelte a margitszigeti ún. alsó vendéglőt is.⁶⁵ 1916-ban már ő vezette a képviselőházi éttermet, de a forgalom kiszámíthatatlansága alkalmanként rajta is kifogott. Az 1916. augusztus 23-i ülés másnap hajnali 4 órakor fejeződött be, s a vendéglős hajnalra már mindenből kifogyott, nem tudott az éhes és szomjas képviselőknek semmit sem nyújtani. Az újságcikkek szemléletesen – esetenként talán túlzóan is – leírják, mekkora harc volt az utolsó borjúszeletért, majd az utolsó szelet kenyérért, üveg borért, míg azután a dohánykészlet is kiürült.⁶⁶

⁵⁹ Az 1910. évi június hó 25-ére hirdetett országgyűlés Nyomatványai. Képviselőházi Napló, 1910. 23. kötet Budapest, 1914. 525. országos ülés, 1914. március 20. 181.

⁶⁰ MNL OL K2 B XVII.1-8. A Háznagy Hivatal ügyei.

⁶¹ Pör a képviselőház ellen. Pesti Napló, 1914. május 8.; *Buffet és kordon*. Világ, 1914. május 8.

⁶² *Nachrichte über Verwundete und Kranke*. (magyarul: Hírek a sebesültekről és a betegekről). Gemeinsames Zentralnaeciweisebureau. Wien, 1914. december 3. 118. sz. 14.

⁶³ 1915-ben a képviselőház mindössze huszonegy ülést tartott április–májusban, majd tizenháromat november–decemberben.

⁶⁴ *Hadikiállítás az Országházban*. Magyarország, 1915. április 11.

⁶⁵ A csemegeüzlethez: *Kihaltak Pesten a gourmandok – mondja a kényszeregyességbe került Kovács E. M. cég főnöke*. Magyar Hírlap, 1929. november 6.; az étteremhez: *Hirdetés*. Az Est, 1915. szeptember 6.; a margitszigeti vendéglőhöz: *Vendéglő átvételek*. Vendéglősök Lapja, 1911. október 20. Hírnevet egyébként a Nemzeti Kaszinó szakácsaként szerzett magának. Bodor Ferenc: *Kaszinók, klubok, egyletek*. Budapest, 1992. 4.

⁶⁶ *Záróra után a t. Házban*. Az Újság, 1916. augusztus 25.; *Reggeltől – reggelig – A képviselőház tizennyolcórás ülése*. Magyarország, 1916. augusztus 25.

Népkonyha és képviselői étterem a hivatal kezelésében – az első világháborút követő talpra állás éve

A világháború befejeztét követő hónapokban ismét szerephez jutott az évek óta üresen álló alagsori étterem: 1918 decemberében a közéleti miniszter megbízásából olyan köztisztviselők számára kezdtek itt főzni, akik hadisegélyben is részesültek. Levest, főzeléket vagy tésztát nyújtottak elvitelre 1 korona 20 fillérért, helyben fogyasztva 1 korona 50 fillérért, míg a húsos menüért 2 koronát, helyben fogyasztva 2 korona 50 fillért kellett fizetni. Az ebédjegyek megvásárlásakor liszt- és zsírjegyeket is be kellett szolgáltatni, mivel az élelmiszereket a háborút követő súlyos élelmiszerhiány és ellátási zavarok miatt jegyre adták. Komoly megszorítás volt azonban, hogy a köztisztviselők családtagjai nem vehették igénybe az étkezdét.⁶⁷

1920 januárjában már népkonyhaként említik az Országház pincéjében levő étkezdét, ekkorra elsősorban az elcsatolt területekről áttelepülő menekültek számára nyújtott meleg ételt napi 15 koronáért.⁶⁸ Az üzemeltetés az Országház hivatalának Beszerzési Csoportjára hárult. Ugyanekkor azonban már nemzetgyűlési választásokat tartottak, februárban hosszú idő után újra összeült a törvényhozás, gondoskodni kellett a képviselők ellátásáról is. A Ház Gazdasági Bizottsága 1920. február 25-én foglalkozott a kérdéssel. Úgy döntöttek, hogy a képviselők éttermét is a Beszerzési Csoport üzemeltesse, s a működése zavartalan ellátáshoz egymillió koronás kölcsönt állapítottak meg. A csoport irányítására egy igazgatóság állt fel, melynek tagjai a Ház hivatalnokai közül kerültek ki, ellenőrzésére pedig egy képviselőkből álló testület lett hivatott.⁶⁹ A sajtó a hírt azzal közölte, hogy a képviselőházi étterem azért kap egymillió korona előleget, hogy a képviselőknek olcsón tudja biztosítani az ebédet.⁷⁰ Az alagsori étterem eközben ismét bárki által látogathatóvá vált, s 1921-ben 12 koronáért levestől, főzeléktől és tésztából álló ebédet kínált. Mivel csütörtökön és vasárnap húst is kínáltak, ekkor a menü 20 koronába került.⁷¹

A Beszerzési Csoport 1921-ben jelentésben számolt be a két étterem – ahogy nevezték, a felső és az alsó étterem – addigi működéséről, bevételeiről. Leszögezték, hogy tevékenységük egyáltalán nem nyereségorientált, az ételekért igyekeztek méltányos árat szabni. Kimutatásukból kiderül, hogy az 1920. február és november közötti hónapokban a képviselők étterme csak egyetlen hónapban, júliusban működött nyereségesen:

⁶⁷ MNL OL K2 B.V.7. A Műszaki hivatal előterjesztései; *Köztisztviselői konyhákat állítanak fel.* 8 Órai Újság, 1918. december 13.

⁶⁸ *A vendéglősök és kávésközpont ingyenes ebédeket adnak a menekülteknek.* 8 Órai Újság, 1920. január 9. Az árakat ekkor az Árvizsgáló Bizottság szabályozta, 1920 januárjában például egy főzelékért az étkezdék 10 koronát kérhettek, a hozzávaló feltétért pedig 12 koronát. *Megdrágul a főzelék-feltét is.* Az Est, 1920. január 8. Összehasonlításképpen: a margarin kilóját 11 korona 20 fillérért árulták, a vesepecsenyéért 14 koronát, a levescsontért különként 1 korona 50 fillért kellett fizetni.

⁶⁹ Nemzetgyűlési irományai, I. kötet. 16. sz. A nemzetgyűlés gazdasági bizottságának jelentése a képviselőház volt háznagyának a nemzetgyűlés elé terjesztett jelentése, továbbá a nemzetgyűlés tagjainak illetményei és az Országházban alakítandó beszerzési csoport részére engedélyezendő előleg tárgyában.

⁷⁰ *A Gazdasági bizottság jelentése.* Budapesti Hírlap, 1920. március 28.

⁷¹ Magyar Távirati Iroda, 1921. január 12. 5. kiadás.

1920.	plenáris ülések száma	egyenleg (koronában)
február	8 ülés	- 3193,99
március	11 [12] ülés	- 3553.80
április	18 ülés	- 1271,18
május	10 [11] ülés	- 1051.00
június	19 ülés	- 8155.85
július	6 ülés	+ 1713.12 ⁷²
augusztus	23 ülés	- 1369.82
szeptember	19 ülés	- 14154.50
október	5 ülés	- 3066.30
november	15 ülés	- 14010.30
	összesen	- 49826.74

További nehézségként említették, hogy a képviselők éttermében állandó alkalmazásban, fix fizetésért kellett foglalkoztatniuk három pincért, mert nem lehetett előre tudni az ülések számát. Említették még az anyagvesztéseget, amely azért keletkezett, mert kiszámíthatatlan a képviselők fogyasztása, így szinte mindig több étellel készültek – főleg húsfélékből –. mint amennyit el is adtak. Mindezzel szemben az alsó étterem képes volt eltartani magát, sőt egyes hónapokban még többletet is termelt.⁷³

Visszatérés a vendéglősökhöz a két világháború közötti évtizedekben

1924-ben döntött úgy a Ház, hogy visszatér a világháború előtti megoldáshoz, és vendéglőst keres az éttermek vezetésére. A megbízást Reigl László kapta, aki korábban a felvidéki Bártfa, majd 1921-től Parád gyógyfürdőjének éttermét vezette. Parád felkapott üdülőhely volt, a politikusok is előszeretettel látogatták, itt kerülhetett Reigl a látókörükbe.⁷⁴ Reigl működése alatt az újságírók korábbi étterméből büfé lett. Már reggel kinyitott, s itt elsősorban italokat, szendvicseket, süteményeket, pogácsákat, cukorkákat, csokoládét, gyümölcsöket lehetett kapni, de választékában helyet kapott a prágai sonka, szafaládé, füstölt hús, szalonna, kolbász, virsli és az olajos hal, hering is. Az italválasztékban szerepeltek borok, sörök, pálinkák, likőrök, konyak és ásványvíz. A büfét Bethlen István (1921-től 1931-ig miniszterelnök) is látogatta, ő a sonkás zsemlet, a mignont és a bort szerette, Klebelsberg Kunó (1922–1931 között vallás- és közoktatásügyi miniszter) ellenben heringes szendvicset és sört fogyasztott szívesen.⁷⁵ Itt ebédelhettek a Házban dolgozó tisztviselők is – naponta átlagosan 60–70-en éltek ezzel a lehetőséggel –, akiknek Reigl köteles volt kedvezményes áron kínálni a levesből, főzelékből, sült húsból és tésztából álló menüt. Naponta 10 000 koronát kérhetett a dolgozóktól, ám ez az ár Reigl szerint eleve ráfizetést jelentett számára, mert a menü előállítására neki 15 000 koronába került (összehasonlításképpen: egy szegedi vendéglős ekkor 18 000 koronáért

⁷² Az tehette nyereségessé 1920 júliusát az étterem számára, hogy – bár az ülések száma ebben a hónapban az egyik legalacsonyabb volt – rendkívül magas volt az üléseken részt vevő képviselők száma. 1920. július 22-én mutatkozott ugyanis be Teleki Pál új miniszterelnökként, majd a következő üléseken a kormány programjának vitája folyt, s mindezt a képviselők részéről nagy érdeklődés kísérte.

⁷³ MNL OL K2 B.XIII.4-5. Étterem, posta.

⁷⁴ A bártfai étteremhez: *Hirdetés*. Fogadó, 1917. október 15.; A parádi étteremhez: *Téli idény Parád-fürdőn*. Nyírvidék, 1921. november 8.

⁷⁵ *Nikotin-járvány a parlamentben*. Az Újság, 1924. november 23.

kínált egy levesből, húsból és köretből, valamint főtt vagy sült tésztából álló, azaz háromfogásos menüt).⁷⁶ Az alagsori nyilvános éttermet is Reigl üzemeltette, ide a környéken dolgozó hivatalnokok jártak előszeretettel.⁷⁷

A büfé és az étterem forgalma továbbra is erősen függött a plenáris ülések gyakoriságától és hosszától. A vendéglős komoly érvágásnak tartotta az 1924-ben bevezetett új házszabályt, mert az erősen korlátozta a felszólalások számát, a képviselők beszédidejét, végső soron rövidebbek lettek emiatt az ülések, következésképpen csökkent a fogyasztás.⁷⁸ Kedvezőtlen változás volt az is, hogy kezdetben 15 mázsa finomlisztet kapott a vendéglős kedvező, hatósági áron, később azonban ez megszűnt. Mindent egybevetve 1924 végére ismét veszteséges vállalkozássá vált az országközi éttermek működtetése.⁷⁹ 1925-re mindemelllett felerősödtek a képviselők körében a kritikus hangok, egyenesen a parlamenti büfé lezúllásáról beszéltek. Egyfelől az ételek minőségét, másfelől a pincérek modorát kifogásolták.⁸⁰ Persze azért időről-időre előfordultak kiemelkedő forgalmú napok, amikor eladtak nagyjából 250 adag ebédet, 1000 darab zsemlet, kiflit, 700 pogácsát, 600 mignont, 400 üveg sört, 300 adag fekete-kávét, 280 narancsot és 50 üveg bort.⁸¹

1927-re megérett a Ház elhatározása a büfé, az étterem és a konyha felújítására, az elhasznált berendezések pótlására. A kilenc év után ismét összeülő felsőház emellett az ülésterme közelében saját büfét igényelt. Reigl Lászlót is felkérték, hogy tegyen javaslatot az átfogó megújulásra. Új foteleket, frakkos pincéreket, ezüstözött evőeszközöket, szőnyegeket, délszaki növényeket javasolt, és előkelőbb ételválasztékot lazaccal, homárral.⁸² A Műszaki Hivatal modernizációs tervében a nagy étterem két részre osztása is szerepelt, mert a tapasztalatok szerint egyszerre hat-nyolc asztal elegendő a képviselők számára, s így fele ekkora étteremben otthonosabb környezet valósítható meg. A világítást asztali lámpákkal javasolták fokozni. Ismét előkerült az étterem és a konyha közötti nagy távolság problémája, az ételek melegen tartásán a tálaló helyiségben felállítandó takaréktűzhellyel kívántak segíteni.⁸³

A tervek megvalósítása húzódott, s közben a vendéglős személye is változott: Reigl is megelégtelt a többnyire gyér forgalmat – állítása szerint előfordult, hogy egyetlen ebédvendége volt –, így őt 1928 elején ifj. Kutassy Lajos váltotta.⁸⁴ Kutassy új megoldásokat kívánt

⁷⁶ *Harmincmillió deficit a Ház büfféjében az ellenzéki passzivitás miatt.* Esti Kurír, 1924. december 19. A szegedi menüre: *Hirdetés.* Szegedi Új Nemzedék, 1924. november 23.

⁷⁷ *Nikotin-járvány a parlamentben.* Az Újság, 1924. november 23.

⁷⁸ *Szanálták a parlament büfféjét is.* Új Nemzedék, 1924. december 20.

⁷⁹ *Harmincmillió deficit a Ház büfféjében az ellenzéki passzivitás miatt.* Esti Kurír, 1924. december 19.

⁸⁰ A pénzügyminiszter a forgalmi adó ellenőrzésénél reformokat ígér és támadja a kereskedőket. Világ, 1925. május 7.

⁸¹ *250 ebéd, 500 pogácsa, 200 narancs, 400 üveg sör, 50 üveg bor és 300 fekete nap buffet-mérlége.* Esti Kurír, 1926. január 21.; *Statisztika a honatyák étvágyáról.* Új Nemzedék, 1926. január 21.

⁸² *Csend és hűvösség a parlamentben.* Pesti Napló, 1927. augusztus 3.

⁸³ MNL OL K2 B.V.7. A Műszaki Hivatal előterjesztései, 1927. október 4.

⁸⁴ *Beható pszichoanalitikai tanulmány arról, hogy kinek hiányzik az ellenzék a t. Házban.* Magyarság, 1927. december 25. Reigl László 1926-tól a belvárosi Bristol szálló éttermét is kibérelte, bár rövidesen komoly nézeteltérései támadtak a szálloda bérlőjével, civakodásuk látványos jelenetektől sem volt mentes. Lásd erről: *Mi történt a Bristol-hallban?* Vendéglősök Lapja, 1927. szeptember 5.; *Háborúság a Bristol első táncos délutánja körül rendőri beavatkozással.* Pesti Hírlap, 1927. szeptember 2. Röviddel ezután csődöt kellett jelentenie, mert nem tudott az adósainak fizetni. *Miért fizetésektelen a Bristol-étterem bérlője?* Vendéglősök Lapja, 1928. február 20. Miután nem fizette a

az étterem, konyha és a tálaló átalakítása kapcsán, ezért a terveket módosítani kellett.⁸⁵ Az új bérlő egyébként 1925-től kezdődően a terézvárosi Király utca és Lövölde tér sarkán álló Fasor kávéház tulajdonosa volt.⁸⁶ Később a Magyar Vasúti és Hajózási Club Csengery utcai épületében is ő vitte a vendéglőt.⁸⁷ 1928 őszén már előkelő sörözőként hirdette az újságokban az alagsori nyilvános éttermet, ahol délután 2 óráig villásreggelit is felszolgáltak.⁸⁸ Hiába próbált azonban takarékosan gazdálkodni – még az éttermekben keletkezett ételmareadékot is eladásra kínálta moslékként⁸⁹ –, végül ő is pénzzavarba került. 1930 júniusában kénytelen volt felbontani szerződését a Házzal. Veszteségét 7000 pengőre becsülte, s a gyér forgalmat okolta ezért.⁹⁰

A Háznapvi Hivatal nem tétlenkedett, rövid idő alatt megtalálták Kutassy utódját Gönczi István személyében. Gönczi Drechsler Bélánál kezdte a pályát pincérinasként, majd éveken át külföldön szerzett tapasztalatot, mígnem a világháború alatt a Stefánia úton megnyitotta a „Park” bárt. Később főpincér lett, majd Tátrafüreden a Grand Hotel éttermét vezette. Az 1920-as évek közepén a gödi strandon nyitott vendéglőt, azt követően az Aréna úti „Campari” fagyaltalozójában elsőként árusított olasz fagyaltot Budapesten. A következő vállalkozásába már két – szintén szakmabeli – öccsével vágott bele: 1926-ban a Lánchíd pesti hídfőjénél álló Lloyd palota fölszintjén, a Duna-korzón megnyitották a „Mignon” bárt. 1929-ben a testvérek továbbálltak, új kávéházat nyitottak a Kossuth Lajos téren „Monico” néven.⁹¹ Ennek sikere győzte meg a Háznapvi Hivatalt, hogy Gönczinél jó kezekben lesz az országházi éttermek vezetése. A helyiségeket ingyen bocsátották a rendelkezésére, sőt a fűtésért, világításért, a gáz- és a vízfogyasztásért, valamint a konyhában szükséges tüzelőanyagért sem kellett fizetnie. A berendezési tárgyakat és a karbantartási munkákat is térítésmentesen bocsátották rendelkezésére. Cserébe Gönczi vállalta, hogy a képviselők és a Ház alkalmazottai számára háromféle menüt szolgáltatót 1 pengő 40 fillérért, 2 pengőért és 3 pengő 40 fillérért. Azt is

bérleti díjat, a Bristol szállóban is felmondtak neki, távozására szintén viharos jelenetek közepette, végrehajtó segítségével került sor. *Botrányos kilakoltatás egy dunaparti szállóban*. Nemzeti Újság, 1928. július 1. Később Reigl a Pázmány Péter Tudományegyetem klinikáinak konyhafőnöke lett, s receptkönyveket írt. *A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Almanachja*. Budapest, 1933.; *Főzési receptek könyve – szerzői jogi védelemben részesülő szellemi munka*. Pesti Napló, 1935. augusztus 25. Népszerű volt *Konyhatechnikai eljárások és Ételkészítéstan és anyagkiszabás* című könyve. *A háziasszony és az otthon*. Nemzeti Újság, 1937. április 11.; *Hirdetés*. Fogadó, 1947. 21-22. sz. december 20.

⁸⁵ MNL OL K2 B.V.7. A Műszaki Hivatal előterjesztései, 1927. december 13.

⁸⁶ *A kávéházak köréből*. Vendéglősök Lapja, 1925. november 5.; *Hirdetés*. Pesti Hírlap, 1925. október 27.

⁸⁷ *A klubház alagsori éttermének újjáalakítása*. Vasúti és Hajózási Hetilap, 1930. november 1. A források néha keverik Kutassyt a hasonló nevű édesapjával, így nem világos, melyikük vezette az állatkerti vendéglőt az 1920-as évek elejétől egészen 1932-ig, amikor elmaradtak a bérleti díj fizetésével, ezért szerződést bontottak velük. Később az esztergomi Fürdő-szálló vendéglőjét vezette valamelyikük. A Svábhegyen és a balatonboglári strandon is üzemeltettek vendéglőt. Az állatkerti vendéglőre: *Gundel Károly kapja az állatkerti vendéglőt is*. Független Budapest, 1932. április 27.; az esztergomi vendéglőre: *Fürdő szálloda új bérlője*. Esztergom és Vidéke, 1933. április 2.; a svábhegyi Nagyszállóra: *Fábián Béla autókarambolja az Istenhegyi-úton*. Új Magyarország, 1938. szeptember 15.; a balatonboglári strandra: *Balatonboglári fürdőhely*. Budapesti Hírlap, 1931. június 24.

⁸⁸ *A képviselőház nyilvános étterme*. Magyarország, 1928. október 27.

⁸⁹ *Apróhirdetés*. Pesti Hírlap, 1929. december 15.

⁹⁰ MNL OL K586 A Háznapvi Hivatal iratai, 1930. június 17.

⁹¹ *Harminc esztendő munkáját, ötletét és tapasztalatát vesztette el a három Gönczy-fivér*. Az Újság, 1932. május 3.; *Mignon, Monico, parlamenti pince...* Pesti Napló, 1932. május 3.

garantálta, hogy referenciaként a Rákóczi úti „Pannónia” éttermet fogja tekinteni, s az étlap szerinti választékot az ottani áraknál 25 százalékkal olcsóbban kínálja majd. A sör és a fröccs árát is előre meghatározták. A képviselői étteremben a felszolgálásért 10 százalékos szervízdíjat számíthatott fel, de így a pincérek borraivalót már nem fogadhattak el. Gönczi vállalta azt is, hogy az étlapot és az itallapot csak háznagyi jóváhagyással módosíthatja, s bármilyen átalakítás előtt engedélyt kér. Megengedték számára azt is, hogy az alsó étteremben estélyeket, bankettekét, a farsangi idényben pedig akár táncos mulatságot is rendezhessen.⁹²

Miután Gönczi a helyszínen terepszemlélt tartott, további kérésekkel állt elő: a konyhát üvegfalal kérte elválasztani, a mennyezetet futó fűtéscsöveket pedig eltakarni, de felújítandónak vélte a mellékhelyiségeket is. Kevesellte továbbá a rendelkezésre álló hűtőszekrények számát és méretét is.⁹³ Nagyívű elképzelései voltak arról, hogyan fogja fellendíteni a nyilvános étterem forgalmát. Különleges helyet szeretett volna. Magyaros motívumokkal díszített berendezést terveztetett, vendéglője a korábbiaknál több helyiségből állt, az egyikbe a falusi hangulat hiteles megjelenítése érdekében búbos kemencét is állítottak.⁹⁴ Az átalakítás költségeit maga állta, mégpedig jelentős részben hitelből: az átalakítás 170 ezer pengős költségből csupán 40 ezer pengőt állt saját zsebből.⁹⁵

1930. október végén megnyílt az új alagsori étterem, Gönczi a hangulat fokozására Csóka Ferit és cigányzenekarát is szerződtette.⁹⁶ A konyha, a két étterem és a büfé működtetésére összesen 70 alkalmazottat foglalkoztatott.⁹⁷ Számítása, úgy tűnt, beválik: az étteremnek csodájára jártak, a forgalom korábban sohasem látott méreteket öltött. A turisták és a pesti közönség egyaránt előszeretettel látogatta. A sikeren felbuzdulva 1931 januárjában tovább bővítette az alsó étterem területét, de ezzel az adósságai is tovább nőttek. Májusban meg tudta nyitni a szabadtéri részt is az árkadók alatt, ám ezzel egyidejűleg a hitelezői egy része megelégtelt, hogy tartozásait nem képes az előre megállapított ütemezés szerint kiegyenlíteni, s bíróság elé vitték az ügyet.⁹⁸ A hitelezők türelmetlenségét minden bizonnyal a Magyarországra is begyűrűző világgazdasági válság s a hatására 1931 júliusától többször is elrendelt bankzárlat is fokozta.⁹⁹ Vagyonfelügyelőt rendeltek ki Gönczi mellé, majd később már zárgondnokot, aki megállapította, hogy a vendéglős pénzzavarát a túlméretezett beruházások, a túl nagy létszámú személyzet s hiteleinek magas kamata okozta.¹⁰⁰ Ősszel sikerült a hitelezőivel megállapodnia, így egyelőre folytathatta az országházi éttermek üzemeltetését.¹⁰¹ Mivel a tartozásokat nem tudta maradéktalanul visszafizetni, decemberre már árverésre került sor az alagsori étteremben, ahol vendéglői székeket, asztalokat és hordó borokat árvereztek el.¹⁰² A háznagy azonban úgy vélekedett, hogy amíg Gönczi a felső étterem és büfé forgalmát

⁹² MNL OL K586 A Háznagyi Hivatal iratai, 1930. június 12./1.

⁹³ MNL OL K586 A Háznagyi Hivatal iratai, 1930. június 12./2.

⁹⁴ *Tisztán és frissen várja a parlament a képviselő urakat.* Az Újság, 1930. október 19.

⁹⁵ *Mignon, Monico, parlamenti pince...* Pesti Napló, 1932. május 3.

⁹⁶ *Megnyíltak a képviselőház éttermei.* 8 Órai Újság, 1930. október 28.

⁹⁷ *A hitelezők mai értekezletén visszautasították a parlamenti vendéglős ajánlatát.* Magyarország, 1931. július 1.

⁹⁸ *Kényszeregyezséget kért maga ellen a Parlament-étterem tulajdonosa.* Az Újság, 1931. május 27.

⁹⁹ 1931. július 14-én három napra felfüggesztették a bankbetétek kifizetését, majd a rendeletet továbbiak követték.

¹⁰⁰ MNL OL K586 A Háznagyi Hivatal iratai.

¹⁰¹ *Ötvenszázalékos alapon létrejött az egyesség a parlament pince kényszeregyességi ügyében.* Magyar Országos Tudósító, 1931. október 15.

¹⁰² *Ingó árverések.* Budapesti Közlöny, 1931. december 8. A csőd nemcsak a legidősebb Gönczi fivért fenyegette, 1932 áprilisában a Kossuth téri „Monico” kávéházban is árverést tartottak. Az egyik

megelégedésre biztosítja, nem bontanak vele szerződést. 1932 nyarára idáig is eljutottak, Gönczi anyagi helyzete miatt már a képviselői étterem működtetésében is zavarokat tapasztaltak, szaporodtak a szolgáltatás színvonalával kapcsolatos panaszok, ezért felmondtak Gönczinek.¹⁰³

A Háznagy Hivatal ezúttal úgy döntött, nyílt pályázatot hirdet, ám a nyertes csak a képviselői éttermet és büfét üzemeltetheti, az alsorsori nyilvános éttermet nem. Tizenhatan pályáztak, közülük a képviselőház Gazdasági Bizottsága azt a Szalay Illést (1899–1941) választotta, aki a kormányzó Egységes Párt Eszterházy utcai székházában levő vendéglőt vezette, s pályázatában már huszonkét éves tapasztalatra hivatkozott.¹⁰⁴ Szalay nem tartott igényt Gönczi alkalmazottaira.¹⁰⁵ Miután a megbízatást elnyerte, a háznagy a Ház négy vezető hivatalnokával terepszemlét tartott az alsorban, és megállapították, hogy a konyhán, a mellette levő hűtőkamrán, a raktárhelyiségeken és az illemhelyiségen kívül a vendéglős mást nem használhat.¹⁰⁶ Saját elmondása szerint Szalay is nagy értékű beruházásokat hajtott végre megbízatása kezdetén, továbbá ő is vállalta, hogy 1 pengő 40 fillérért menüt fog biztosítani. A helyiségeket, a fűtést, vizet, villanyt ugyan ő is térítésmentesen kapta, de éves szinten megszabtak egy 6100 pengős felső határt, s az ezt meghaladó fogyasztást már magának kellett volna térítenie.¹⁰⁷

Az étterem és a büfé forgalma változatlanul kiszámíthatatlan maradt, egy-egy éjszakába nyúló ülésnapot azonban mesés bevétellel zárhatott. Ez történt 1933. február 22-én is, amikor délután 5 órától másnap hajnali 3/4 4-ig tartott az ülés. A fogyasztás az újságok beszámolója alapján a következőképpen alakult:

Éttermi fogyasztás:	Büfé fogyasztása:	Italok:
140 adag vacsora menü	120 darab pogácsa	140 liter bor
52 adag sertéskaraj párolt káposztával	80 darab tojás	100 liter sör
50 adag tojáslepeny sajttal	47 pár virsli	70 liter kávé
35 adag bécsi szelet	43 adag sonka	60 üveg ásványvíz
31 adag angol sült marha	40 darab szafaládé	17 liter tea
30 adag erőleves csészében	35 muszkahal hagymával	

Gönczi fiú, László idegei nem is bírták a feszültséget, 1932 májusában az Erzsébet-hídról a Dunába ugrott, ám a vízimentők szerencsésen kimentették. *Hiába ment remekül a Mignon, a Monico – Gönczy László mégis tönkrement.* Esti Kurír, 1932. május 3. Gönczi László egyébként 1931 decemberében saját kávézót nyitott szintén a Kossuth téren, a „Monico” mellett „Elysée” néven (ugyanott ma is működik hasonló nevű vendéglátóhely).

¹⁰³ MNL OL K586 A Háznagy Hivatal iratai, 1932. augusztus 27. Eddigre már a „Monico” kávéházat is be kellett zárniuk, az „Elysée” pedig új tulajdonossal működött tovább. Gönczi István ellen később már csalásért is feljelentést tettek, míg azonban az ügy húzódott, újabb vállalkozásba fogott: a Nagymező utcában nyitott „Boccaccio” néven mulatót. 1934-ben sikkasztással vádolták meg, s ezúttal már nem tudta elkerülni a letartóztatást. *Letartóztatták Gönczy Istvánt, a Boccaccio-bár igazgatóját.* 8 Órai Újság, 1934. november 24.; *Gönczi István vállalkozót letartóztatták.* Pesti Hírlap, 1934. november 24.

¹⁰⁴ MNL OL K586 A Háznagy Hivatal iratai; *Megszűnik a parlamenti nyilvános étterem.* 1932. október 5. Korábban Szalay a csillaghegyi Nagyvendéglőt is vezette.

¹⁰⁵ MNL OL K2 B.XIII. 4-5. Étterem, posta, 1932. október 21.

¹⁰⁶ MNL OL K586 A Háznagy Hivatal iratai.

¹⁰⁷ MNL OL K2 B.XIII. 4-5. Étterem, posta, 1935. július 4.

27 adag natúrselet	12 adag halkocsonya
22 adag borjúpörkölt	8 kg kolbász
18 adag töltött rostélyos	7 kg gyulai szalonna
18 adag gulyásleves	6 rúd szalámi
17 adag gomba tojással	84 kg kenyér
8 adag rántott sertésborda	96 darab torta
7 adag borjúvese rizzsel	50 szelet zserbó
70 adag tiroli rétes	70 narancs
60 szelet torta	65 alma

A beszámoló szerint hajnali fél 3-kor úgy döntött a vendéglős, hogy korhelylevest készítet, s ez is hamar elfogyott.¹⁰⁸

Az ülésnapok azonban zömében ennél sokkal hamarabb befejeződtek, a forgalom pedig messze elmaradt a fentiektől. A vendéglős állítása szerint volt nap, amikor 7 pengő volt az összevétel, s egy átlagosan négy-öt órás ülés alatt sem haladta meg a napi bevétel a 40–50 pengőt. A hosszú, több órás üléseken ellenben Szalay akár 200 pengőt is kereshetett.¹⁰⁹

Panaszra persze ekkor is volt ok a vendégek részéről. Egyre szegényesebbnek ítélték a helyiségek berendezését – hiszen a tervezett felújítás egyre húzódott –, egy cikk egy vidéki város „vasúti restijéhez” hasonlította a büfét az abroszok, evőeszközök, sőtartók és söröspoharak láttán.¹¹⁰ Máshol a választék egy diákmajális főre terített lakomájára emlékeztette az újságíró.¹¹¹

1935 júniusában azután három évi szolgálat után Szalay felmondólevelet kapott a háznagytól szeptember végi hatállyal.¹¹² Az okot nem ismerjük. Meghallotta a Ház vezetése ugyanakkor a berendezés elavultságáról szóló hangokat, és jelentős modernizációra készült a büfében. A nyári szünetben sor került a munkálatokra, így az új vendéglős, Márkus Imre már a felújított büfét és éttermet vehette át. Megnövelték a büfé területét, a képviselői telefonfülkéket máshová helyezték, így a képviselőházi ülésteremhez közelebb került és megújult a büfépult. Üveglap mögött, hűtőpultban tárolhatták már a kínált szendvicseket, süteményeket. Kicserélték a bútorokat, kis asztalok mellé zöld bőrszámolyokra lehetett leülni, a fal mellett pedig bőrdíványokat helyeztek el. A padlót szintén zöld linóleummal borították. A korábbi büféhelyiség hagyományos asztalokkal, székekkel az első évek újságírói éttermének újragondolása lett. Emellett már a nagy étteremben sem csak az alsó- és felsőházi képviselők ékezhettek, hanem a megyék élén álló főispánok, valamint az alsó- és felsőházi hivatalok tisztviselői is. Itt, a kihasználatlanul tágas nagy étteremben egy fafallal megvalósították az évek óta tervezett kettéosztást, s csak a terem felét használták, hogy a vendégek otthonosabb, bensőségebb belső térben költsék el ebédjüket, vacsorájukat. A korábbi székeket piros bársony, párnázott fotelekre cserélték le, s hasonló színű volt a parkettára lefektetett szőnyeg is.¹¹³ Márkus Imre már évtizedek óta a szakmában dolgozott: 1911-ben a Rá-

¹⁰⁸ *A mezőgazdasági munkásság védelméről szóló törvényjavaslat tárgyalása.* Pesti Hírlap, 1933. február 24.; *A t. Ház gyomra és torka.* Újság, 1933. február 24.

¹⁰⁹ *A t. Ház.* Magyarország, 1934. március 8.; *A t. Ház.* Magyarország, 1934. november 23.

¹¹⁰ *A t. Ház.* Magyarország, 1934. március 8.

¹¹¹ *A t. Ház.* Magyarország, 1934. november 23.

¹¹² MNL OL K2 B.XIII. 4-5. Étterem, posta, 1935. július 4..

¹¹³ *A t. Ház elnökének új reformötletei.* 8 Órai Újság, 1935. július 23.; *Háznívítás bajsznövesztéssel, Nep-bárral, jobboldali karanténnal és egyéb korszakos reformokkal.* 8 Órai Újság, 1935. október

kőci út elején levő „Otthon” kávéházat vezette másodmagával.¹¹⁴ 1917-től kezdődően a margitszigeti nagyvendéglőt bérelte.¹¹⁵ Majd 1927-től a margitszigeti étterem mellett a József körúton is átvett egy vendéglőt, amelyet a korábbi üzemeltetőknek nem sikerült nyereségesen működtetni, Márkus azonban rövid idő alatt népszerűvé tudta tenni a helyet.¹¹⁶

Az új étterembérlővel három évre szerződtek. Szalayval ellentétben azonban neki megengedték, hogy felújítsa és újra nyissa az alagsori éttermet. Megtartotta a magyaros díszítést, s Gönczihez hasonlóan ő is szerződtette Csóka Feri prímást és cigányzenekarát.¹¹⁷ Két hónap elteltével azonban Márkus Imre is csalódottan szembesült a csekély forgalommal mind az alsó, mind a felső étteremben és a büfében.¹¹⁸ Nehéz anyagi helyzetét jelzi, hogy 1936 májusában elárverezték a margitszigeti vendéglő berendezését, bútorait, sőt a végrehajtók Márkus lakásán is megjelentek.¹¹⁹ Az országházi étkeztetést azonban sikerült megtartania, sőt 1936-ban sikerült megnyernie Tóth Böske színésznőt, 1938-ban pedig Kékes Irén, később Perényi Lilly énekesnőket, akik magyar nótákat énekeltek az alagsori étteremben.¹²⁰ A melegebb hónapokban a Duna-parti teraszon is felszolgáltak.¹²¹

Márkus nehéz anyagi helyzetén családtagjai is igyekeztek segíteni: hármójukkal társulva korlátozott felelősségű társaságot alapított, így a családtagok vagyonát is becsatornázták vállalkozásaiba. Hitelezői azonban beperelték, mondván, előlük akarja ily módon menteni megtakarításait. A bíróság végül nem találta bizonyítottnak a hitelezők szándékos kijátszásának vádját.¹²²

1937-ben egy tűzeset is tovább növelte Márkus veszteségeit. Augusztusban rendezvényt tartottak az alagsori étteremben, amelyről fotóriporterek is készítettek felvételeket. A villanófényhez magnéziumport kellett meggyújtaniuk, amely vakító fehér fénnyel ég. Az egyik fotós meggyújtott magnéziumporáról lángra kapott a helyiség falát díszítő száraz kukorica-

16.; *Politikai hullámok*. Az Újság, 1935. október 13.; *Megújhodott képviselőházban kezdődött meg az őszi ülés*. Nemzeti Újság, 1935. október 15.

¹¹⁴ *Hirdetés*. Az Újság, 1911. november 15.

¹¹⁵ Csordás Lajos: *Az alsószigeti Nagyvendéglő helyreállítása*. Budapest, 2006. 8. sz.

¹¹⁶ *A boldogulás lexikona*. A 25 éves Újság mellékletei, 1927. december. Márkus vezette a vendéglőt 1927-ben a Budapesti Nemzetközi Árumintavásár területén is a vásár ideje alatt. *Sörgyarak versenyfutása az árumintavásár büféjéért*. Magyar Hírlap, 1928. március 23.

¹¹⁷ *Hirdetés*. 8 Órai Újság, 1935. október 10.

¹¹⁸ *Nyolc hónap a t. Házban*. Az Újság, 1935. december 25.

¹¹⁹ Márkus alig tudta megakadályozni, hogy a család kedvencét, egy őzet is lefoglalják és elárverezzék. *Gizikét 3 pengőért elárverezték a Margitszigeten*. Az Est, 1936. május 23. A margitszigeti vendéglőt egyébként Szalay Illés, Márkus országházi elődje vette át.

¹²⁰ Tóth Böskére: *Hirdetés*. 8 Órai Újság, 1936. szeptember 19.; *Idegenforgalmi aranyérem*. Magyar Közélet, 1937. november 15. Tóth Böske (1896–1979) 1918-ban a Margitszigeten játszott, majd 1930-ig számos színház tagja volt. Az 1930-as években egyfelől éttermekben, sörözőkben szanzonekat, magyar nótákat énekelt, kabarékban szerepelt, majd Párizsban szerepelt filmekben. A háború után vidéki színházakban játszott 1959-ig. *Magyar színházművészeti lexikon*. Főszerk. Székely György. Budapest, 1994. <https://mek.oszk.hu/02100/02139/html/sz25/239.html> (letöltés: 2021. aug. 17.) Kékes Irénre: *Hirdetés*. 8 Órai Újság, 1938. január 4. *Kékes Irén meghalt*. Nemzeti Újság, 1943. június 11.; Perényi Lillyre: *Hirdetés*. 8 Órai Újság, 1938. október 9.

¹²¹ *Még a nyári szünet előtt letárgyalják a szesz-törvény-, a hegyközség- és a Nemzeti Bank-javaslatot*. 8 Órai Újság, 1938. június 5.

¹²² *Felmentették a parlament volt vendéglőjét a hitelsértés vétségének vádjától*. Magyar Országos Tudósító, 1937. december 9.

levél, majd a tűz a faburkolatra is hamar átterjedt. Bár az odaérkező tűzoltók hamar eloltották a lángokat, nemcsak a burkolat sérült, hanem festmények is odavesztek.¹²³

A felső étterem és büfé forgalmával Márkus sem tudott előre tervezni. Hiába készült úgy, hogy egy ülésnapon átlag ötvenen fognak ebédelni az étteremben, megtörtént, hogy mindössze nyolcan tértek be hozzá. Máskor ellenben háromszorosan meghaladta a forgalom az ötvenet. Amikor kifogyott az ételekből, már csak krokettet és bécsi szeletet tudtak felszolgálni, ezeket viszont akár nagy mennyiségben is.¹²⁴ Egy 1939. augusztusi ülésnapon úgy hírllett, nyolcórás ülésre lehet számítani, ezért Márkus 200 adag étellel készült, ám a napirenden levő törvényjavaslat tárgyalásával jóval hamarabb elkészültek, az ülésnek már délben fél 1-kor vége lett, a képviselők zöme pedig azonnal elhagyta az Országház épületét. Az elkészített ételek így szinte teljes egészében a vendéglős nyakán maradtak.¹²⁵

Minden nehézség ellenére Márkus Imrével elégedettebb lehetett a Ház vezetése, mint az elődeivel, mert 1938 végén újabb három évre meghosszabbította a megbízatását. Új szerződésében vállalta, hogy mind a Ház tisztviselői, mind a Házban szolgálatot teljesítő minisztériumi tisztviselők számára továbbra is 1 pengő 40 fillérért levesből, húsból és köretből vagy főzelékből, tésztából és kávéból álló menüt ad, míg a képviselőknek és az újságíróknak 1 pengő 60 fillérért biztosítja ugyanezt. Vállalnia kellett azt is, hogy étlap szerinti választékot tart, mégpedig legfeljebb a Rákóczi úti „Debrecen” vendéglő árszínvonalán. Amikor a felsőház ülést tartott, az ottani üléstermi folyosón is hideg büfét kellett üzemeltetnie. Amikor sem a képviselőházban, sem a felsőházban nem volt ülés, a felső éttermet nem kellett kinyitnia, de menüt kellett készítenie, amelyet a megszábott áron az alsó étteremben lehetett elfogyasztani. A sörön és a fröccsön poharaként legfeljebb 30–35 filléres haszna lehetett, s vállalta azt is, hogy kizárólag magyar borokat szolgál fel. Ahogyan elődei is, az étlapot és az itallapot csak háznagyi hozzájárulással módosíthatta, s ha a személyzet valamely tagjának magaviselete ellen bármilyen kifogás felmerült, az illetőt el kellett bocsátania. A panaszkönyvbe beírt észrevételeket közölnie kellett a Háznagyi Hivatallal, s annak orvoslásában követnie kellett a hivataltól jövő esetleges utasításokat. Márkus sem rendelkezett korlátlanul a villannyal, gázzal és tüzelőanyaggal, a meghatározott értékhatáron felül már magának kellett fizetnie a fogyasztást.¹²⁶

A vendéglős anyagi helyzete 1940-re már annyira megrendült, hogy nem tudta a tartozásait fizetni. A Ház ennek ellenére továbbra is elégedett volt vele, ezért elkezdődött a gondolkodás, milyen módon nyújthatnának számára mentőövet. A Gazdasági Bizottság hiába döntött évi 12 000 pengős támogatásról – amely messze a legméltányosabb lett volna bármilyen korábbi szubvencióhoz képest –, kiderült, hogy erre a Ház költségvetésében nincs fedezet. Maradt tehát az a lehetőség, hogy a képviselők maguk adják össze a szükséges szubvenciót, negyedévenként 10-10 pengő mértékben, amely éves szinten elérhetné a 12 000 pengőt.¹²⁷ Ám hosszabb távon is próbáltak segíteni, így felmerült az az ötlet, hogy a nyilvános éttermet könnyebben megközelíthető helyen kellene berendezni, esetleg valahol a térre néző oldalon, a földszinten.¹²⁸ Márkus ellen azonban ekkorra már megindult a végrehajtási eljárás, s 1940

¹²³ *Leégett a budapesti parlamenti pince berendezése.* Prágai Magyar Hírlap, 1937. augusztus 20.

¹²⁴ *Rekordnap a t. Házban.* Az Újság, 1938. december 15.

¹²⁵ *Kétszáz ebéd és a t. Ház.* Az Újság, 1939. augusztus 11.

¹²⁶ MNL OL XVIII.3. Ideiglenes Nemzetgyűlés, 1. doboz, 1938. december 21.

¹²⁷ Erről egy pártközi konferencián döntöttek. *Tíz százalékkal felemelik a képviselői fizetéseket.* Magyar Nemzet, 1940. május 1.

¹²⁸ *Vendéglőt terveznek a parlament Kossuth Lajos-téri részén.* Az Újság, 1940. március 13.; *Nyilvános parlamenti étterem a Kossuth Lajos téren.* Pesti Hírlap, 1940. március 13.

áprilisában ismét árverést hirdettek az alagsori étteremben. Elárverezték az éttermi asztalokat, székeket, sőt a kasszát és egy írógépet is.¹²⁹

A képviselők járandóságából levont támogatás már megoldást jelentett a hosszabb távon való működésre.¹³⁰ Ezúttal azonban a háborús viszonyok miatt rendkívüli, megpróbáltatásokkal teli időszak következett. 1944-ben már alig ülésezett a Ház, az év során szeptemberig mindössze hét ülésre került sor, majd a nyilas uralom heteiben, novemberben néhány alkalommal, így az étterem és a büfé is csak rövid időszakokra nyithatott ki. 1944 végén azután, Budapest ostroma során egy közeli lőszerraktár robbanása beszakította a nagy étterem ablakait, s a légnyomás jelentős pusztítást végzett a teremben. Leginkább a hosszanti fal sérült meg, a várakat ábrázoló falfestmények megsemmisültek.¹³¹

Helyreállítás és államosítás a második világháború utáni években

1945 tavaszán, a harcok elmúltával lassan újraindult az élet az Országházban is. Szeptemberben itt tartotta üléseit az Ideiglenes Nemzetgyűlés, majd november végétől folyamatosan a demokratikusan megválasztott nemzetgyűlés.¹³² A megszűnt Felsőház által használt épületszárnyba pedig 1946 tavaszán beköltözött teljes apparátusával a Miniszterelnökség és a Tájékoztatási Minisztérium.¹³³ Nagy szükség volt tehát egyfelől a képviselők, másfelől az itt dolgozó tisztviselők hideg és meleg étellel való ellátására.

Az éttermet és a büfét továbbra is Márkus Imre vezette, de a körülmények jelentősen megváltoztak a háború előtti viszonyokhoz képest. 1945 novemberében új megállapodást kötött a háznaggyal, melynek alapján hatósági úton és hatósági áron utalták ki számára a működéshez szükséges élelmiszereket, hogy az élelmiszerhiány és az elszabaduló infláció közepette is úgynevezett egytálételes üzemi konyhát tudjon üzemeltetni.¹³⁴ Mindemellett Márkus Imre lakhatása ügyében is a háznagyhoz fordult segítségért. A Szent István körüti ház ugyanis, ahol lakott, szovjet tulajdonba került, így lakását el kellett hagynia. Az Országházban ideiglenesen lakást biztosítottak számára abban az épületrészben, amelyet a Miniszterelnökség használt, ráadásul fizetnie sem kellett érte.¹³⁵

1946 januárjában különleges alkalomnak számított, hogy a büfében disznósajthoz, töpörtyűhöz és pogácsához lehetett jutni – ezek a háború utáni viszonyok közepette ritka kincsnek számítottak –, ám kizárólag a képviselők és az újságírók részesülhettek belőle. Ők ugyanis a Háznagyi Hivataltól előzetesen jegyeket kaptak, amelyeket a büfében beválthattak.¹³⁶ Később is hozzá lehetett jutni a büfében olyan élelmiszerekhez, amelyekhez Budapestszerte még alig. Ilyen volt a virsli, a szalámi, a szafaládé.¹³⁷

¹²⁹ *Ingó árverések.* Budapesti Közlöny, 1940. április 27.

¹³⁰ *Bemutatjuk a magyar Országházat, ahol a nemzet sorsát intézik.* Ellenzék, 1941. február 15.

¹³¹ *Budapest egyik büszkesége, a parlament épülete...* A Reggel, 1945. május 7.

¹³² Az Ideiglenes Nemzetgyűlés az első két ülését 1944. december 21-én és 22-én még Debrecenben tartotta. Itt a képviselők ingyen étkeztek az Aranybika Szálló éttermében. *Politika és töltöttkáposzta.* Haladás, 1946. október 17.

¹³³ MNL OL XVIII.1.a. A Nemzetgyűlés elnökének iratai, 1. doboz.

¹³⁴ MNL OL XVIII.1.a. A Nemzetgyűlés elnökének iratai, 1. doboz, 1946. november 12.

¹³⁵ 1947 végén ki kellett költöznie, a Miniszterelnökség szerzett számára lakást. MNL OL XIX.a.1.j. Miniszterelnökség, 92. doboz. 1947. november; 1947. december 23.

¹³⁶ *Sonkát vagy kolbászt?* Haladás, 1946. január 31.

¹³⁷ *Politika és töltöttkáposzta.* Haladás, 1946. október 17.

A felső étterem és büfé mellett újra kinyitott az alagsori étterem is, ide hívta például 1947 novemberében a kommunista és a szociáldemokrata képviselőket közös baráti vacsorára a kommunista Nagy Imre házelnök és a szociáldemokrata Szeder Ferenc háznagy.¹³⁸

1948-ra a képviselői nagy étteremben helyreállították a színes üvegablakokat, amelyeket addig ideiglenesen téglasorral pótoltak.¹³⁹ Ez idő tájt Márkus Imre még egyszer utoljára elkönnyvelhetett egy jelentősebb forgalmat, amikor a Ház 1948 júniusában az iskolák államosítását tárgyalta, s a képviselők majdnem teljes létszámban jelen voltak. Ekkor a főpincér beszámolója alapján 215-en kértek menüt, 387 omlettet adtak el, s három hordó bor is elfogyott.¹⁴⁰

Az államosítás azonban az országközi éttermeket is utolérte. 1948 májusában létrehozták a Községi Élelmiszerkereskedelmi Rt.-t, röviden a „KÖZÉRT”-et, melynek feladatául a közellátás biztosítását szabták. Valójában az élelmiszerüzletek és a középületek büféinek állami kézbevétele történt.¹⁴¹ 1948. november 15-től az Országház éttermeinek és büféjének üzemeltetését is a KÖZÉRT vette át.¹⁴² A képviselőknél kívül nagyjából 250, a házban dolgozó nemzetgyűlési és minisztériumi tisztviselőt kellett ebéddel ellátniuk, emellett tovább üzemelt a nyilvános étterem is. A házelnök hasonló szerződést kötött a KÖZÉRT-tel, mint elődei korábban a vendéglősökkel. Márkus szerződéseivel hasonlóan a KÖZÉRT-tel is három évre szólt a megállapodás, a cég vállalta, hogy a képviselők számára az úgynevezett „minőségi menü” ételeinél is tartalmasabb és változatosabb menüt állít össze, s azt 7 forintos áron kínálja. Az Országházban dolgozók részére – létszámuk az újabb és újabb intézmények beköltözésével egyre nőtt¹⁴³ – külön egytálételes menüt kellett készíteni legfeljebb 2 forintos áron. A menüre a mennyiség tervezhetősége miatt a dolgozóknak előre kellett jelentkezniük.¹⁴⁴ Abban a hét legalább négy napján húsfételnek kellett szerepelnie. Mindemellett étlapról rendelhető választékot is tartaniuk kellett, méghozzá az első osztályú éttermeknél 15 százalékkal olcsóbb árszínvonalon. A büfé árainak a KÖZÉRT máshol üzemeltetett büféinek áraihoz kellett igazodniuk. Sört és bort csak ülésnapokon kellett tartaniuk, s ezeknek árát sem szabhatták meg magasabban, mint bárhol máshol. A Háznagyi Hivatal felügyeleti jogai megmaradtak: az árjegyzékek csak az engedélyével változhattak, a heti menüt előre kellett engedélyeztetni. A KÖZÉRT-et is megillették ugyanakkor az étterembérlők szokásos jogai: a berendezési tárgyakat díjmentesen használhatta, az áramért, a gázért és a központi fűtésért sem kellett fizetnie egy meghatározott limiten belül, s emellé még kapott a Háztól 350 mázsa szenet és 100 mázsa tűzifát. A konyha hetente egy alkalommal kapott meleg vizet is. Újdonság volt ellenben, hogy a nyilvános étterem villany- és gázfogyasztását a Ház nem állta.¹⁴⁵ A konyhán igekeztek takarékosan fogyasztani a tüzelőanyagot, ennek szellemében kérték a dolgozókat,

¹³⁸ *Szociáldemokrata és kommunista képviselők baráti vacsorája*. Népszava, 1947. november 20.

¹³⁹ *A helyzet szerdán*. Magyar Nemzet, 1948. február 12.

¹⁴⁰ *A helyzet csütörtökön*. Magyar Nemzet, 1948. június 18.

¹⁴¹ *Láttuk, hallottuk*. Szabadság, 1948. szeptember 17.

¹⁴² Magánvállalkozó csak akkor vezethetett Budapesten büfét, ha a KÖZÉRT előzetesen lemondott a jogáról. *A helyzet hétfőn*. Magyar Nemzet, 1948. október 12.

¹⁴³ A fentebb említett intézményeken kívül 1948-ban már az Országházban működött a Külföldi Kapcsolatok Hivatala, az Elhagyott Javak Kormánybiztossága és a Magyar Tudományos Tanács is.

¹⁴⁴ A vendéglőkben ekkoriban egy levesből, rántott húsból, krumpliból és uborkából álló menü 2 forint 80 fillérbe került. *A vasárnapi típusebéd premierje*. Világosság, 1948. október 10.

¹⁴⁵ MNL OL XVIII.3. Ideiglenes Nemzetgyűlés, 1. doboz, 1948. november 4.

hogy délután legkésőbb fél 3-ig jöjjenek ebédelni, hogy ne kelljen ennél tovább melegen tartaniuk az ételeket.¹⁴⁶

A KÖZÉRT megtartotta Márkus Imre személyzetét, így 1948 közepén a vendégek semmit sem észleltek a változástól, hacsak annyit nem, hogy a cég modern kávéfőző gépet állított üzembe.¹⁴⁷

Az Országházban megrendezett különböző ünnepekre azonban már 1945 végén Gundel Károlytól (1883–1956) rendelték az ételeket: ez egy rendkívül hosszú ideig, egészen 1991-ig tartó munkakapcsolat kezdete lett a Gundel étterem és az Országház között.¹⁴⁸ 1945. december 19-én az Ideiglenes Nemzetgyűlés debreceni összeülésének első évfordulóját ünnepelte Tildy Zoltán miniszterelnök és Nagy Ferenc házelnök, s erre az alkalomra rendelték Gundeltől vendéglátást négyszáz személyre.¹⁴⁹ Ettől kezdve a későbbiekben is hozzá fordultak, ha nagyszabású fogadásra, ünnepségre kellett és az italt biztosítani. 1948 elején Petru Groza román miniszterelnök tiszteletére rendeztek ebédet, s ekkor is Gundel biztosította az ebédet és a felszolgálat. Kolozsvári töltött káposztát szolgáltak fel kolbásszal, a deszszert rétes volt.¹⁵⁰ 1949 elején már egy 1200 fős országházi fogadásra kértek Gundeltől ajánlatot: a köztársaság három évvel korábbi kikiáltásának évfordulóját ünnepelték párt- és állami vezetők, tudósok, művészek és élmunkások részvételével. Hatalmas ételválasztékot halmoztak fel az eseményre, saláták mellett elsősorban húsokat (például bélszint, nyúlgerincet, kacsát narancsos kocsonyában, szarvast, fácánt, gyöngytyúkot), tortákat, süteményeket (például 2000 mignont), krémeket, pudingokat, italnak bort és vermutot, s mellettük cigarettát. Külön 350 adag ételt rendeltek a sofőröknek és az altiszteknek, de Gundel hozta a két zenekart, a gyertyákat és a virágdíszítést is. Mindez majdnem 100 000 forintba került, összehasonlításként egy tisztviselő ekkoriban átlagosan 700 forintot keresett havonta.¹⁵¹ Hasonló létszámú fogadásokra 1950-ben is több ízben sor került, az április 4-i, Magyarország felszabadulását ünneplő összejövetelre például kilencszáz fő számára készültek az ételek.¹⁵²

Pártállami évtizedek – a Gundel korszaka

1949-ben az üzemi étkeztetés szervezését is Gundelre, azaz az időközben államosított Gundel Vállalatra bízták. Az alagsori vendéglő ekkortájt szűnt meg a nyilvánosság számára, ettől kezdve csak a házban dolgozók részére főztek itt. Ugyanekkortól az országgyűlés ülései is jelentősen megritkultak, tekintettel arra, hogy az állampárti diktatúra keretei között a törvényhozás szerepe névlegessé vált csupán. Az elkövetkezendő években évente mindössze kétszer gyűltek össze a képviselők, és akkor is csupán néhány napra. Ezekben a napokon kellett Gundelnek a nagy étteremben az ő ellátásukról is gondoskodnia.¹⁵³

A képviselők éttermében a hosszanti falszakaszon nem állították helyre a várakat ábrázoló falfestményeket, helyükre a Népköztársaság nagyméretű címerét helyezték. Tőle jobbra

¹⁴⁶ MNL OL XIX.a.1.j. Miniszterelnökség, 162. doboz, 1949. február 21.

¹⁴⁷ *A helyzet szombaton*. Magyar Nemzet, 1948. november 14.; *A helyzet kedden*. Magyar Nemzet, 1948. november 17.

¹⁴⁸ Gundel már az 1910-as években vezette az Állatkert melletti vendéglőt, valamint 1927-től a Gellért Szálló éttermét és kávéházát. *Hirdetés*. Független Budapest, 1927. szeptember 21.; *Gundel Károly jubilál*. Független Budapest, 1935. október 2.

¹⁴⁹ MNL OL XVIII.1.a. A Nemzetgyűlés elnökének iratai, 1945. december 17.

¹⁵⁰ Gundel Imre: *Gasztronómiáról és Gundelekről*. Budapest, 1987. 300.

¹⁵¹ MNL OL XIX.a.17. Külföldi Kapcsolatok Hivatala, 8. doboz.

¹⁵² MNL OL XIX.a.2.yy. Minisztertanács Titkársága, Általános iratok, 7. doboz.

¹⁵³ Tóth Tibor: *Ötven év a miniszterelnökség szolgálatában, 1953–2003*. Budapest, 2005. 18.

és balra a munkások és parasztok szövetségét szimbolizáló kalapácsok, búzakalászok, illetve különböző címerek és fegyverek ábrázolásai kerültek. Az eredeti, várakat ábrázoló falfestmények helyreállítását majd Patay László festőművész végezte el 1984-ben.¹⁵⁴

A termet 1952-től kezdték az egyik oldalfalán levő, vadászcímetet ábrázoló falfestmény után Vadászteremnek nevezni. Ettől kezdődően a sajtóban szinte kizárólag ezzel a névvel illették, amikor az itt megrendezett protokolláris rendezvényekről tudósítottak.¹⁵⁵ Mivel ugyanis a helyiség már csak az év néhány napján szolgált a képviselők étkezőhelyeként, elkezdtek más célokra is használni. Itt tartotta üléseit az Országos Béketanács, majd 1954-től a Hazafias Népfront Országos Tanácsa,¹⁵⁶ de esetenként bizottsági üléseket is rendeztek a teremben. Magas rangú vendégek, küldöttségek számára szerveztek itt villásreggelit, fogadást, díszvacsorát. Kitüntetések osztoztak. 1954-től kezdődően minden évben kiváló úttörők és kisdobosok számára rendeztek az Országházban karácsonyi ünnepségeket, s a Vadászterem ilyenkor játéktermévé alakult.¹⁵⁷

Az országgyűlés munkájának kiüresedése szervezeti következményekkel is járt. A Ház saját hivatalát felszámolták, a korábbi Házügyi Hivatal helyett a Minisztertanács Gazdasági Hivatala lett az étkeztetés felügyeletét ellátó szerv, minthogy maga az Országház is az 1950-es évek elejére voltaképpen a Minisztertanács székházává vált.

Az 1956-os forradalom idején nagyon sokan tartózkodtak az Országházban: vezető politikusok és a munkatársaik, valamint az itt dolgozó hivatalnokok mellett katonák és újságírók (az épületből sugározták a Kossuth Rádiót is), ráadásul egyesek éjjel-nappal bent tartózkodtak.¹⁵⁸ Jelentős kihívás volt a Gundel Vállalat számára, hogyan biztosítsa az ellátásukat. A helyzetre való tekintettel október 23-ától november 19-ig nemcsak ebédet, hanem reggelit és vacsorát is nyújtott a vállalat, ráadásul térítésmentesen, hitelezve a felmerült költségeket.¹⁵⁹ November 19-e után az ebédért már 4 forintot kellett fizetni, de azoknak a vezetőknek

¹⁵⁴ Tóth: *Ötven év a miniszterelnökség szolgálatában*, 107.

¹⁵⁵ *Díszbéd a kormányküldöttségek tiszteletére*. Szabad Nép, 1952. április 4.

¹⁵⁶ 1949. június 18-án indult el Magyarországon a Megvédjük a békét! elnevezésű mozgalom, ennek országos tanácsa 1950. november 4-én alakult Országos Béketanácsá. A magyar békemozgalmat az Országos Béketanács határozatai alapján a Hazafias Népfront helyi bizottságai, illetve a szakszervezetek szervezték. A Hazafias Népfrontot 1954-ben Nagy Imre miniszterelnök hozta létre. Az volt a célja, hogy saját politikai irányvonáához tömegtámogatást nyerjen. Minden olyan szervezetre és emberre számított, amely és aki nem volt feltétlenül kommunista, de segítséget kívánt nyújtani a rendszer kirívó durvaságainak felszámolásához és „emberarcúvá” formálásához. 1957 után a szervezet kiüresedett.

¹⁵⁷ Csákó Beáta – Samu Nagy Dániel: *Az Országház nevezetes termei*. Budapest, 2019. 57.

¹⁵⁸ Tömpe István például így emlékezett ezekre a hetekre: „1956. november 7-e volt. Kádár elvtárrsal az egyik folyosón találkoztam, éppen az ebédlőből jött. Akkor jelentkezett nála Kállai Gyula is. Megkérdeztem Kádár elvtársat, mit csináljak, erdész vagyok ugyan, de most talán máshol nagyobb hasznomat vehetik. Münnich elvtárhoz küldött. Jelentkeztem nála, örömmel fogadott, beköltöztetett a szobájába. Ott dolgoztunk és laktunk hónapokig, lefekvés előtt naponta a Parlament kupolacsarnokába sétáltunk. Munkámat Münnich elvtárs mellett még aznap elkezdtem.” Politikaiörténeti Intézet Levéltára (PIL), 867. fond. 2/t-32. 1970. január 16-án, Budapesten kelt visszaemlékezés, 54. Idézi: Cseh Zita – Pintér Tamás: *A Heves megyei kormányösszekötő 1956. november 22-ei jelentése*. Archivnet, 2001. 3.

¹⁵⁹ Ortutay Gyula Naplójában így ír: „Jákó, a rossz színész ebédelni hív: a Parlament alagsorában van az ebédlő, valami paprikás húst eszünk sok kenyérrel, nagyot iszunk a csap hideg vizéből. Nagy Dani, a kukoricatolvaj alelnök is ott eszik, sunyin behúzza a vállát, fél. Ott van Földes Laci, ismerősök, örülnek, hogy ott látnak...” Ortutay Gyula: *Napló*. 2. kötet. Szerk., jegyz. Markó László. Budapest, 2009. 140. Jákó Pál (1901–1977) színész, színházi rendező, egyetemi tanár, színházigazgató volt.

és tisztviselőknek, akik még ezután is az épületben laktak, a reggeli és a vacsora továbbra is ingyenes maradt. 1957 januárjában még mindig voltak olyan munkatársak, akik éjszaka is az épületben tartózkodtak, ekkor azonban már 3-3 forintot kellett fizetniük a reggeliért és a vacsoráért. A Gundel Vállalat később természetesen benyújtotta a számlát, s nem ment simán, hogy a költségeit maradéktalanul megtérítsék.¹⁶⁰

1956 után újra felállították az Országgyűlés saját hivatalát, amely 1957-ben visszavette az Országház üzemeltetésének feladatait, ebbe azonban a dolgozók étkeztetésének a megszervezése ezúttal nem tartozott bele.¹⁶¹ Ezt a feladatot a Minisztertanács Gazdasági Főosztálya maga látta el, hiszen a Házban dolgozók túlnyomó többségének a Minisztertanács volt a munkáltatója, hozzájuk képest elenyésző számban dolgoztak az Országgyűlés hivatali szervezetében, illetve az Elnöki Tanács Titkárságán.¹⁶² A képviselők számára, valamint a jelentősebb protokolláris rendezvényeken azonban továbbra is a Gundel vállalat biztosította az ételt, italt és a felszolgálat.¹⁶³ Az évente néhány napos parlamenti ülészakokon ebédszünetben ismét benépesült a Vadászterem. Amikor 1970-ben egy újságíró megkérdezte a főpincért, melyek a képviselők körében legnépszerűbb ételek, a borjúpörköltet, a rántott borjúlábát, a pirított máját és a velőt emelte ki, ezekből több százat adtak el a négy nap során. Bakonyi sertéssültet ellenben kevesen kértek.¹⁶⁴ A rántott borjúláb elsőse vitán felül állt még 1988-ban is, de népszerű volt ekkor a velőrózsák rántva s pacalpörkölt is.¹⁶⁵ Nyolc-, tizenkét és tizennégy személyes asztalokkal várták ebédidőben a képviselőket, ilyenkor egyszerre akár kétszázan is helyet foglalhattak a Vadászteremben, s tizennégy pincér szolgált fel.¹⁶⁶

A protokolláris vacsorák ételsoraiban mindig hideg előételek és magyaros ízeket képviselő főételek szerepeltek. Az ételek félig készen vagy készen érkeztek a Gundel Vállalat konyhájából, s csak a melegítést vagy a befejező sütést-főzést végezték tálalás előtt a helyszínen. Külföldi vendégek fogadásán többnyire nyelveket beszélő pincéreket foglalkoztattak.¹⁶⁷

A büfé választékához az 1960–1970-es években a szendvicseken, mignonokon, kávé és üdítőkön kívül a narancs és a banán is hozzátartozott, amelyek ekkoriban ritka kincseknek számítottak a Ház falain kívül.¹⁶⁸ Magát a büfét 1973-ban átépítették, az ülésteremhez még 1935-ben közelebb vitt büfepultot visszavitték a korábbi helyére, a Vadászterem és a kupolacsarnok közelében levő helyiségbe, s ezúttal az Országház eredeti belső díszítéséhez jobban

¹⁶⁰ MNL OL XIX.a.2.y. Minisztertanács Titkársága Gazdasági Főosztály. Feljegyzés Olt Károly elvtárs részére, 1957. április 8.

¹⁶¹ MNL XIX.a.2.y. Minisztertanács Titkársága Gazdasági főosztály.

¹⁶² Tóth: *Ötven év a miniszterelnökség szolgálatában*, 111. 1959-ben 182 szobát foglalt el a Minisztertanács a Házban, míg az Elnöki Tanács mintegy 20-at, s csak a fennmaradó nagyjából 25 helyiséggel rendelkezhetett maga az Országgyűlés. Jegyzőkönyv a Politikai Bizottság 1959. július 21-én tartott üléséről. „A nagy válságtól” „a rendszerváltásig”. Szöveggyűjtemény Budapest történetének tanulmányozásához, II. kötet. 1930–1990. Összeállította és szerkesztette Sipos András és Donáth Péter. Budapest, 2000. mek.oszk.hu/10000/10057/10057.doc (letöltés: 2021. aug. 17.)

¹⁶³ Havadi Gergő – Majtényi György: *Haverok, buli, Politikai Bizottság: vendéglátás, éjszakai élet és luxus a szocializmusban*. Forrás, 43. évf. (2011) 7-8. sz. 197.

¹⁶⁴ *A t. Ház – után*. Magyar Nemzet, 1970. október 6.

¹⁶⁵ *Mivel etetik a honatyákat?* Békés Megyei Népújság, 1988. március 18.

¹⁶⁶ *A Gundel az Országgházban*. Békés Megyei Népújság, 1988. március 19.

¹⁶⁷ *Magas vendég érkezik*. Magyarország, 1970. augusztus 16.

¹⁶⁸ *Ülésezik az Országgyűlés*. Dunántúli Napló, 1969. április 18.; *A Parlament folyosóin*. Népújság, 1972. április 20.

illeszkedő berendezést készítették.¹⁶⁹ Bár a sör, a bor és fröccs kezdettől a büfé és az étterem választékának részét képezte, 1985-től nem tarthattak alkoholt, mert Gorbacsov szovjet pártfőtitkár hivatalba lépését követő egyik első intézkedése 1985-ben az alkoholizmus elleni harc meghirdetése volt, s a Szovjetunióban meghirdetett kampány szellemiségével ekkor még Magyarországon is azonosulni kellett, kiváltképpen az Országházban.¹⁷⁰

Az alagsori üzemi étkezdében 1960-ban naponta körülbelül 400 házban dolgozó munkatárs ebédelt, ám ugyanennyi adag ételt készítettek elszállításra is. Az üzemi étkezde vállalta a kisebb rendezvények lebonyolítását is. A dolgozóknak kétféle menüt kínáltak, amely a levesben nem, csak a főételben tért el egymástól. Süteményt csak külön megrendelésre biztosítottak, azt ugyanis nem helyben készítették, hanem cukrászathatóból szereztek be. Előre lehetett rendelni a menü ételein kívül bármikor rántott húst borjú- vagy sertéshúsból, salátát, savanyúságot, illetve sört. A konyha és az étkező személyzete 14 főből állt, volt közöttük hentes végzettségű, szakács, konyhai kisegítő, felszolgáló és mosogatóst végző munkatárs, valamint adminisztrátor, akinél az ebédjegyet lehetett megvásárolni, illetve külön rendeléseket leadni.¹⁷¹

A konyha területén 1963-ban két munkaasztal állt, emellett főzőüst és két gáztűzhely összesen tíz gázégővel. A konyha mellett mosogató, előkészítő helyiség, raktár, fürdő- és öltözőhelyiségek, valamint iroda kapott helyet.¹⁷² Használták még a konyha melletti kis udvar régi hústárolóját burgonyahámozásra, zöldség-előkészítésre. 1964-ben azonban ezt a régi tárolót elbontották, helyette az egész kis udvart befedték, így egy nagyobb és jól szellőztethető előkészítő helyiséget alakítottak ki.¹⁷³

1989-ben, a rendszerváltás időszakában az országgyűlés ismét rendszeresen ülésezett, így a képviselőknek negyven év után újra folyamatosan működő étteremre lett szüksége. A Gundel Vállalat azonban erre a rendszerességre nem vállalkozott.¹⁷⁴ Arra voltak berendezkedve, hogy évente néhány alkalommal megszervezzék a személyzet biztosítását és a szükséges ételmennyiség odaszállítását, de Sággy György, a Gundel akkori rendezvénymenedzsere „tábori viszonyok”-nak nevezte az ételek helybeni előkészítésének, melegítésének körülményeit, tekintve, hogy az alagsori konyhával nem rendelkezhettek.¹⁷⁵ Szerződést bontottak, így 1989 májusában egy hosszú korszak ért véget. A rendszerváltással az országközi étkeztetés történetében is új korszak kezdődött.

¹⁶⁹ *Őszi ülésszak a t. Házban*. Vas Népe, 1973. október 6.

¹⁷⁰ *A Parlament másik arca*. Pest Megyei Hírlap, 1988. december 24.

¹⁷¹ MNL XIX.a.2.y. Minisztertanács Titkársága Gazdasági főosztály.

¹⁷² Budapest Főváros Levéltára (BFL) XV.17.d. 329. 29. fol. 217 recto 0389.

¹⁷³ BFL XV.17.d. 329. 29. fol. 454 recto 0385.

¹⁷⁴ *A Parlament másik arca*. Pest Megyei Hírlap, 1988. december 24.

¹⁷⁵ *Akik etettek*. Népszabadság, 1990. március 10.

DÁNIEL SAMU NAGY

Restaurant-Owners in the Service of Representatives. The Restaurants of the Parliament and their Operators

The catering of representative by restaurants dates back to about one and a half centuries. Until the years following World War II, apart from a few years, this task was performed by prestigious restaurant-owners, who have previously proven themselves in their profession and for whom operating the Parliament's restaurant was an honour and a great opportunity. However, they also had to deal with the practical downside of this task, the fluctuating number of guests, that made this endeavour unprofitable for almost every restaurant-owner. The leaders of the House of Representatives noticed the issues, and the option of granting subsidies to the restaurants was brought up several times, but these were given only for short periods of time: in 1913–14 from the House's budget, and during World War II with the contribution of the representatives. Another attempt to make the task more appealing to restaurant-owners was to lend them the place, the furniture, and equipment free of charge. However, even this was not enough to make the work profitable, so in 1912 the applying restaurant-owners were allowed to open a public restaurant on the terrace of the Parliament on the side facing the Danube, and later in the basement of the building. But on the long run even this did not guarantee profit. After World War II the wave of nationalisations reached the restaurant industry, and nationalized enterprises – first KÖZÉRT, then Gundel – took over catering for the representatives and the employees of the House.